ETELÄ-SAVON
MAAKUNTALIITTO

Etelä-Savon maakuntaohjelman (2018 - 2021) toimeenpanosuunnitelma vuosille 2019 - 2020

ETELÄ-SAVO
SAIMAAN MAAKUNTA

Julkaisutiedot

Julkaisija:
Etelä-Savon maakuntaliitto
Mikonkatu 5, 50100 Mikkeli
puhelin 015 321 130
email kirjaamo@esavo.fi
faksi 015 321 1359

Kotisivu:
www.esavo.fi

Julkaisu:
Etelä-Savon maakuntaohjelman (2018 - 2021)
toimeenpanosuunnitelma 2019 - 2020
Julkaisusarjan numero 155:2018
ISBN 978-952-5932-53-9 (PDF)
ISSN 1455-2930

Mikkeli 2018

SISÄLLYSLUETTELO

sivu

1. JOHDANTO **1**
1.1 Toimeenpanosuunnitelma konkretisoi maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa sekä tukee aluekehittämisen keskusteluja maakunnan ja ministeriöiden kesken 1
1.2 Aluekehittämisen suunnittelujärjestelmä muuttuu 1
1.3 Valmisteluprosessi 2

2. ETELÄ-SAVON MAAKUNNAN NYKYTILA, KEHITYSNÄKYMÄT JA VARAUTUMINEN RAKENNEMUUTOKSEEN **3**
2.1 Maakunnan tilannekuva 3
2.2 Etelä-Savon yrityselämän riskien tunnistaminen ja varautuminen 7
2.3 Etelä-Savon kokeilut, elinkeinoelämän kehittämiskokonaisuudet ja ennakoiva rakennemuutostyö (ERM) 10
2.4 Topsussa 2018-2019 esitettyjen toimenpiteiden toteuma 12
2.4.1 Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö 12
2.4.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen 15
2.4.3 Matkailu ja vapaa-aika 16
2.4.4 Kestävä biotalous 17
2.4.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot 18

3. ETELÄ-SAVON ALUEKEHITTÄMISEN KESKEISET SISÄLLÖT 2019 -2020 **19**
3.1 Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö 20
3.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen 20
3.3 Matkailu ja vapaa-aika 21
3.4 Kestävä biotalous 21
3.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot 22

4. ITÄ- JA POHJOIS-SUOMEN MAAKUNTIEN YHTEISET ESITYKSET 2019 - 2020 **23**
4.1 Itä- ja Pohjois-Suomen yhteinen näkemys koheesiorahoitusesityksestä Itä- ja Pohjois-Suomeen ohjelmakaudelle 2021 - 2027 23
4.2 Saavutettavuuden kehittäminen Itä- ja Pohjois-Suomessa 25
4.2.1 Koillisväylän tietoliikennekaapelin toteutumisen edistäminen 25
4.2.2 Laajakaistarakentamisen jatkuvuuden varmistaminen harvaan asutuilla alueilla 25
4.2.3 Itä-Suomen perusväylänpito ja nopeat itäratayhteydet 27
4.3 Savonlinna ja koko Saimaan alue Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2026 - Itä-Suomen matkailun ja kulttuurihyvinvoinnin kärkihanke 28

Liite ETELÄ-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMINEN 2019 - 2020

1. Johdanto

1.1 Toimeenpanosuunnitelma konkretisoi maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa sekä tukee aluekehittämisen keskusteluja maakunnan ja ministeriöiden kesken

Etelä-Savon maakuntaliitto yhteistyössä Etelä-Savon ELY-keskuksen, kuntien, elinkeinoelämän ja sidosryhmien kanssa rakentaa Etelä-Savon maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelman (TOPSUn). Topsu pitää sisällään maakuntaohjelmaa toteuttavat keskeiset kehittämisen toimenpide-esitykset sisältäen EU:n rakennerahasto-ohjelman toimeenpanon painopisteet ja rahoitussuunnitelman Etelä-Savossa vuosille 2019-2020. Topsu konkretisoi Etelä-Savon maakuntastrategian 2030 – Metsä-Ruoka-Vesi ja maakuntaohjelmaa vuosille 2018-2021.

Topsu 2019-2020 kattaa maakuntastrategian 2030 strategiset painopistealueet Metsä-Ruoka-Vesi ja maakuntaohjelman 2018-2021 kärkiteemat. Maakuntaohjelman kärkiteemoja ovat hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö, elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen, matkailu ja vapaa-aika, kestävä biotalous, älykäs erikoistuminen ja innovaatiot. Etelä-Savon maakunnan ennakoidun rakennemuutoksen (ERM)-toimintasuunnitelma on sisällytetty keskeisiltä osin Topsuun. Kehittämishankkeita rahoitetaan erityisesti rakennerahasto-ohjelmasta.

Topsu tukee ja toteuttaa hallitusohjelmassa määriteltyjä kärkihankkeita mm. Alueelliset innovaatiot ja kokeilut (AIKO) -rahoituksella. Etelä-Savossa AIKO-rahoituksen profiili on suunnattu toimenpiteisiin, joihin muu kehittämisrahoitus ei helposti taivu, uusiin avauksiin, kokeiluihin ja toimenpiteisiin, jotka maakunnassa ovat maakuntastrategian ja -ohjelman mukaisia. AIKO-rahoitusta on myönnetty Etelä-Savolle yhteensä 692 000 euroa vuosina 2016-2018. Etelä-Savossa on myönnetty AIKO-rahoitusta 12 hankkeelle (tilanne lokakuussa 2018).

Topsu tukee kärkihankkeita, joita ovat maakunnan työllisyyden ja kilpailukyvyn edistäminen, panostaminen osaamiseen ja koulutukseen, väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, panostaminen biotalouden mahdollisuuksien hyödyntämiseen ja puhtaisiin vähähiilisiin ratkaisuihin, toimintatapojen uudistamiseen ja digitalisuutta edistävien ratkaisujen toteuttamiseen sekä matkailun edistämiseen mukaan lukien Geopark ja kansallispuistot.

1.2 Aluekehittämisen suunnittelujärjestelmä muuttuu

Maakuntauudistuksen ja aluekehittämistä sekä kasvupalveluja koskevan lakiuudistuksen myötä aluekehittämisen järjestelmä muuttuu. Eduskunnalle keväällä 2018 annetussa hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi alueiden kehittämisestä ja kasvupalveluista ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 35/2018 vp) ehdotetaan muutettavaksi aluekehittämisen suunnittelujärjestelmää. Laissa ei säädetä maakuntaohjelmien toimeenpanosuunnitelman laatimisesta, vaan se olisi jatkossa maakuntien itsensä harkittavissa.

Jatkossa valtion ja maakuntien keskustelut aluekehittämisestä muodostavat yhteisen foorumin, jossa käsitellään aluekehittämisen tavoitteita ja toimeenpanoa (11§).

Maakunnan keskeisiä kehittämiskokonaisuuksia käsitellään työ- ja elinkeinoministeriön koordinoimassa maakunnan ja valtion välisessä aluekehittämisen keskustelussa, ja tällä on myös heijastusvaikutusta valtiovarainministeriön vetämään maakunnan budjettineuvotteluun. Aluekehittämiskeskusteluja on jo kertaalleen testattu ja simuloitu tammi-helmikuussa 2018.

1.3 Valmisteluprosessi

Topsu laaditaan alueen toimijoiden kannalta mahdollisimman käytännölliseksi toimenpidesuunnitelmaksi vuosille 2019-2020. Etelä-Savon ELY-keskus ja maakuntaliitto kävivät kuntien kanssa neuvottelut laadittaviin asiakirjoihin tehtävistä kehittämisesityksistä touko-/kesäkuussa 2018 (seutukierrokset Mikkelissä 14.5.2018, Pieksämäellä 15.5.2018 ja Enonkoskella (Savonlinnan seutu) 1.6.2018. Lisäksi maakuntaohjelman toimeenpano-suunnitelmaa sivuavia sisältökeskusteluja on käyty useilla eri foorumeilla ja tapahtumissa (esim. maakuntauudistusta koskevat tilaisuudet, maakuntauudistuksen aluekehitys-työryhmän ja kasvupalvelu-työryhmän kokoukset). Tavoitteena on ollut saada maakunnassa mahdollisimman laajalta sidosryhmäjoukolta sisällöllisiä näkemyksiä ja konkreettisia esityksiä, joiden edistämiseen maakuntaliitto, ELY-keskus ja maakunnan sidosryhmät sitoutuvat.

Elo- ja syyskuussa 2018 toimeenpanosuunnitelman valmistelua on jatkettu maakunnan yhteistyöryhmän (MYR) sihteeristössä 06.06.2018 ja 15.08./13.09.2018/11.10.2018 ja Etelä-Savon maakuntahallituksessa 24.9.2018. Maakuntien yhteisiä esityksiä on valmisteltu Itä- ja Pohjois-Suomen huippukokouksen yhteydessä Rovaniemellä 30.08.-31.08.2018. Kuntajohtajilla ja -päättäjillä on ollut mahdollisuus kommentoida Topsu 2019-2020 luonnosta 10.09.-15.09.2017. Maakunnan yhteistyöryhmä on hyväksynyt maakuntaohjelman toimenpanosuunnitelman kokouksessaan 19.10.2018, jonka jälkeen MYR:in hyväksymä maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma on toimitettu työ- ja elinkeinoministeriöön määräaikaan mennessä (31.10.2018).

2. Etelä-Savon maakunnan nykytila, kehitysnäkymät ja varautuminen rakennemuutokseen

2.1 Maakunnan tilannekuva

Etelä-Savon väestö ikääntyy ja vähenee nopeammin kuin maakunnissa keskimäärin. Heinäkuussa 2018 maakunnan väkiluku oli 145 827. 2000-luvulla väestö on vähentynyt noin tuhannen henkilön vuosivauhtia, mutta vuosi 2017 oli väestönkehityksessä ennätyksellisen synkkä väestön kokonaismuutoksen ollessa peräti 1 781 henkilön verran miinuksella. Kehitystä selittää erityisesti kuolleiden enemmyys syntyvyyteen nähden sekä tulomuuttoa suurempi poismuutto maakunnasta. Väestönkehitys herättää huolta esimerkiksi työvoiman riittävyyden ja aluetalouden sekä -kehityksen näkökulmista. Vaikka kehitys on negatiivista, on huomattava, että maakuntaan on myös tulijoita; Etelä-Savoon muuttaa vuosittain tuhansia ihmisiä esimerkiksi töiden tai opiskelujen perässä niin muualta Suomesta kuin ulkomailta. Maakunta vetää erityisesti työikäisiä, mikä näkyy nettomuuttovoittona 35-vuotiaiden ikäluokasta ylöspäin. Myös maahanmuuttajien määrä on ollut kasvussa. Yli 35-vuotiaiden ja maahanmuuttajien muuttovoitot eivät kuitenkaan määrällisesti riitä paikkaamaan nuorten, 18-34-vuotiaiden nettomuuttotappiota. Elinvoimaisuuden kannalta merkittävä haaste onkin houkutella opiskelujen perässä poismuuttaneet nuoret palaamaan kotiseudulleen.

Maakuntauudistuksen myötä Etelä-Savon kuntien määrä vähenee 14 kunnasta 12 kuntaan. Lakiesitysten mukaan Joroisten kunta siirtyy Pohjois-Savoon ja Heinäveden kunta Pohjois-Karjalaan. Tämä tarkoittaa Etelä-Savossa noin 6 % pinta-alan pienentymistä ja noin 8 500 asukkaan sekä reilun 600 toimivan yrityksen siirtymistä muihin maakuntiin.

Etelä-Savo tunnetaan runsaista, hyvin kasvavista metsistään, puhtaista vesistöistään ja vahvasta vapaa-ajan asuntokannastaan, maaseutumaisuudestaan ja sijainnistaan lähellä pääkaupunkiseutua ja Pietaria. Maakuntastrategian kärkiä ovat metsä, vesi ja ruoka. Näiden kärkivalintojen pohjalle rakennetaan maakunnan tulevaa kasvua. Etelä-Savon kehitys nojaa metsävaroihin ja niiden tehokkaaseen hyödyntämiseen, joka on luonut maakuntaan vahvaa metalli- ja metsäteollisuutta. Biotalouteen kohdistuvat suuret investoinnit Suomessa ovat vaikuttaneet positiivisesti myös Etelä-Savoon puun kysynnän kasvuna ja teknologiateollisuusyritysten myönteisenä kehityksenä. Uusia kasvunäkymiä nähdään avautuvan puun kysynnän kasvusta mm. biotuotteiden valmistukseen. Potentiaalia Etelä-Savossa nähdään olevan myös bioenergiaosaamisessa, metsäbiomassan prosessointiosaamisessa sekä ympäristö-teknologiassa liittyen puhtaan veden teknologioihin ja konsepteihin.

Monimuotoisuus, kaunis ja puhdas luonto, laajat vesistöt, runsaat luonnonvarat ja maakunnan maine puhtaana ja turvallisena alueena luovat edellytyksiä matkailulle ja vapaa-ajanasumiselle. Laadukkaiden elintarvikkeiden tuotantoon ja jalostukseen on panostettu, ja luomu- ja lähiruoan kysyntä on kasvussa. Sijainti Venäjän naapurustossa on perinteisesti tarjonnut mahdollisuuksia niin vientiyrityksille kuin alueen matkailun kehittämiselle. Venäjän talousongelmat ja Ukrainan konfliktin pitkittyminen pakotteineen ovat kuitenkin vaikuttaneet kaupankäyntiin ja vähentäneet matkailijoiden virtaa. Uuden haasteen Etelä-Savolle tuo lisääntynyt puun kysyntä ja siitä johtuva tehostuvan metsätalouden, matkailun sekä luonnon- ja vesiensuojelun näkökulmien yhteensovittaminen.

Etelä-Savo on säästynyt suurilta rakenteellisilta muutoksilta, eikä laajoja irtisanomisia talouden taantumassa ole ollut. Työllisyyskatsauksen mukaan työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta heinäkuussa 2018 oli Etelä-Savossa 10,9 %, määrällisesti työttömiä työnhakijoita oli 7072. Vuotta aiempaan verrattuna työttömien määrä on vähentynyt 1300 henkilöllä, josta reilusti yli puolet selittyy avoimille markkinoille työllistymisestä.

Koulutuskenttää koskeva murrosvaihe herättää huolta maakunnassa. Erityisesti toisen asteen ammatilliseen koulutukseen kohdistuvat leikkaukset syövät pahimmassa tapauksessa paikallisen kehittämisen eväitä ja johtavat koulutustarjonnan ja sen saavutettavuuden heikkenemiseen. Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen siirto syksyllä 2018 Joensuuhun tulee olemaan merkittävä aluetaloudellinen menetys Savonlinnan seudulle ja koko Etelä-Savolle. Tilalle on esitetty mm. biotuotetekniikan keskuksen perustamista. Uudenlainen puurakentamisen insinöörikoulutus käynnistyy syksyllä Savonlinnassa. Positiivisia signaaleja ovat Savonlinnan Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun -kampuksen valmistuminen ja LUKE-yhteistyön tiivistyminen Etelä-Savossa.

Väestökehityksen ohella alueen haasteet liittyvät kansainvälistymiseen, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoon sekä osaavan työvoiman saatavuuteen. Talouden kasvun kiihtyminen imee eteläsavolaisia kasvualueille, mikä vähentää toisaalta työttömyyttä, mutta pidemmällä aikavälillä vaikeuttaa osaavan työvoiman saatavuutta yrityksissä. Alueen yrityksiltä kaivattaisiin laajempia panostuksia tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja sitä kautta uusiin innovaatioihin ja työllistämiseen. Myös investoijien puute, supistuvat paikallismarkkinat ja yritystoiminnan jatkajien vähäisyys ovat haasteita.

Vaikka vesistöt ovat maakunnan vahva vetovoimatekijä, vesistöistä johtuva alueen rikkonainen ja hajanainen rakenne luo myös omat haasteensa saavutettavuudelle ja kilpailukyvylle. Myönteistä on, että Etelä-Savoon kohdistuu lähivuosina valtion noin 200 miljoonan euron liikenneinvestoinnit. Näistä syväväylän siirto mittavine siltahankkeineen Savonlinnassa on tekeillä ja VT5:n rakentaminen välille Mikkeli-Juva käynnistynyt kuluvan vuoden alussa. Sulkavan Vekaransalmen lossin tilalle noussee maantiesilta vuoteen 2020 mennessä. Soratiestön ja vähäliikenteisen päällystetyn tiestön kunto on rapautumassa korjausvelkarahoista huolimatta pitkällä aikavälillä, mikä heikentää puu- ja maitokuljetusten sekä matkailuliikenteen toimintaedellytyksiä. Erillinen haaste harvaan asutuilla seuduilla on joukkoliikenteen palvelutason huomattava lasku. Nopeiden tietoliikenneyhteyksien ylläpito ja kehittäminen on elinkeinoelämän kilpailukyvyn edellytys.

Kaupunkien kaavallinen valmius on kohentumassa keskeisten taajamayleiskaavojen edetessä. Pieksämäen strateginen taajamayleiskaava on lainvoimainen, Mikkelin vastaava on tulossa ehdotusvaiheeseen ja Savonlinna valmistelee luonnosta. Kirkonkylien taajamayleiskaavojen ajantasaisuus on kohtuullisen hyvä ja runsaan rantayleiskaavoituksen myötä yleiskaavojen alueellinen kattavuus on maan paras. Rantayleis- ja asemakaavoissa on noin 20 000 rakentamatonta rantarakennuspaikkaa. Maakunnan ensimmäisen tuulivoimapuiston yleiskaava on hyväksytty Pieksämäen Niinimäelle, mutta kaava on hallintooikeuden käsittelyssä. Puisto mahdollistaisi 29 tuulivoimalan rakentamisen. Toinen vaihemaakuntakaava on hyväksytty, siinä käsitellään mm. turpeenottoa ja kaupan kaavoitusta.

Etelä-Savon suuri haaste on kirkonkylien elinvoimaisuuden säilyminen. Väki on vähentynyt ja taajamissa on sen myötä vajaakäyttöistä ja tyhjillään olevaa rakennuskantaa. Ilman käyttöä myös erityisarvoja omaavien suojelukohteiden kunto rapistuu ja taajaman ilme kärsii. Tilannetta pahentaa julkisissa rakennuksissa yleisesti esiintyvät sisäilmaongelmat. Maakuntaliitto pyrkii etsimään tilanteeseen ratkaisumalleja erillisellä hankkeella.

Kuvio 1. ETELÄ-SAVON MAAKUNTAPROFIILI 2018

Etelä-Savon maakuntaprofiili 2018 kuvaa Etelä-Savon suhteellista osuutta ko. teemoissa verrattuna koko maahan (väestöosuus).

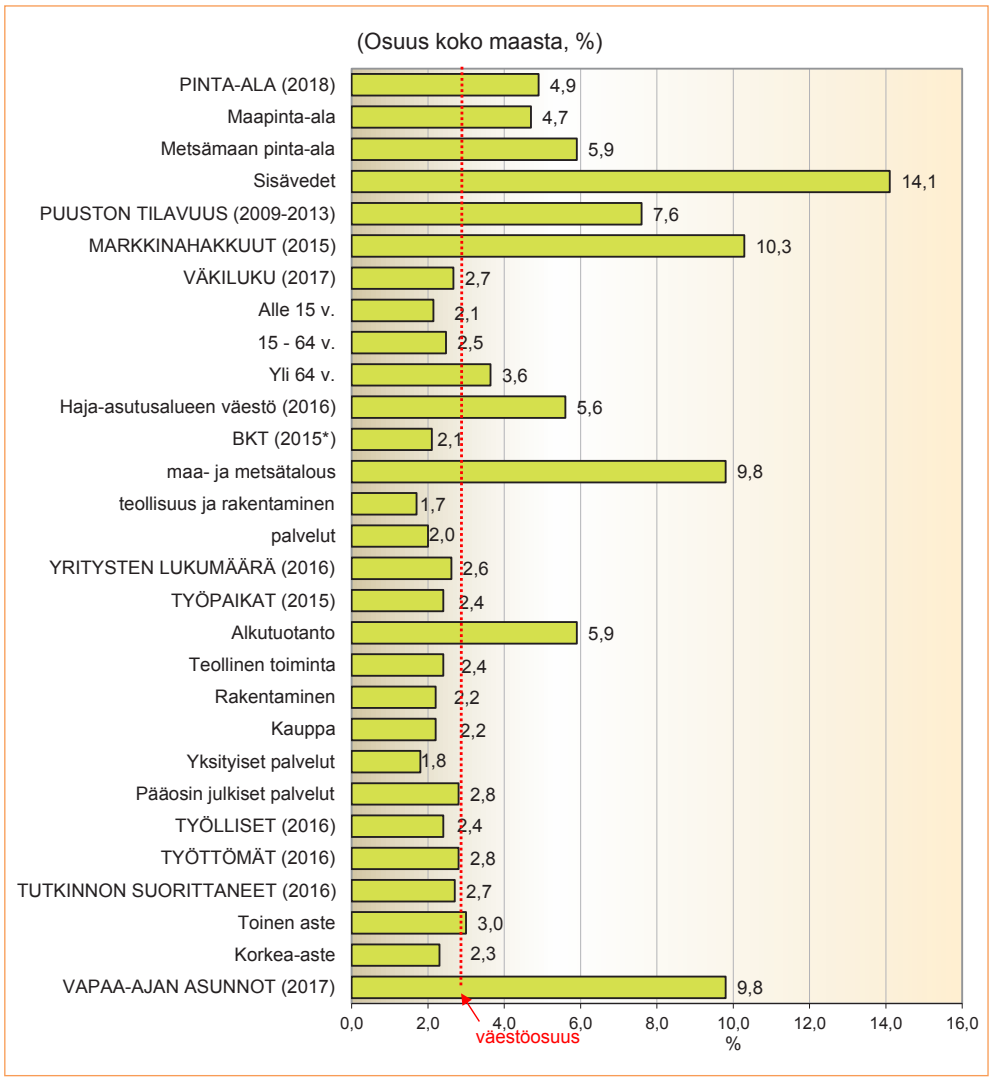

Lähde: Tilastokeskus, Maanmittauslaitos, Metla

Seuraavassa taulukossa on Etelä-Savon kehitystä 2006-2017 kuvaavat muuttoliike ja väestö, kilpailukyky, talouden tasapaino, työllisyys ja osaamisen -alueindikaattorit.

Taulukko. ETELÄ-SAVON KEHITYS 2006 - 2017

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. MUUTTOLIIKE JA VÄESTÖ												
Väestö	160 306	158 679	157 433	156 377	155 472	154 522	153 426	152 518	151 562	150 305	148 975	147 194
Nettomuutto, henkilöä	-373	-957	-500	-233	-99	-246	-175	-65	-4	-190	-240	-600*
Nettomuutto, osuus väestöstä, %	-0,23	-0,61	-0,32	-0,16	-0,06	-0,16	-0,11	-0,04	0,00	-0,13	-0,16	-0,40*
Nuorten 20-34 -v nettomuutto, %	-2,90	-3,72	-2,71	-1,47	-1,21	-1,27	-2,06	-1,17	-1,31	-1,47	-1,81	
Luonnoll väestönkasvu, henkilöä	-652	-643	-749	-793	-813	-695	-920	-854	-919	-1058	-1101	-1133
Luonnoll väestönkasvu, % väestöstä	-0,41	-0,40	-0,47	-0,51	-0,52	-0,45	-0,60	-0,56	-0,60	-0,70	-0,73	-0,76
Vanhushuoltosuhde (yli 65-v/15-64-v), %	34,2	34,5	35,3	36,1	37,3	39,0	41,0	42,9	44,7	46,6	48,3	50,4
												**ennakkotieto*
2. KILPAILUKYKY												
BKT/asukas (€)	22 986	25 653	25 497	23 975	25 198	26 546	27 701	28 368	29 587	29 244		
BKT/asukas, indeksi Suomi=100	70,1	72,7	69,9	70,7	72,2	72,7	75,1	75,9	78,6	76,5		
Liikevaihto (yritysten), milj. €	4 795	5 089	5 324	4 497	4 670	5 120	5 200					
Liikevaihto (yritysten), milj. € **)								5 284	5 357	5 228	5 414	
Liikevaihdon kasvu, %	7,7	6,1	4,6	-15,5	3,8	9,6	1,6		1,4	-2,4	3,6	
Veronalaiset tulot/tulonsaja, €	19 105	20 549	21 002	20 955	21 925	22 877	23 580	24 268	24 846	24 906	25 208	
Vienti ja tuonti, yritysten/toimipaikkojen lukumäärä *(vientiä yli 12 000 e vuodessa vähintään kahtena kuukautena tai vientiä yli 120 000 euroa vuodessa)*											361	386
Vienti, yritysten/toimipaikkojen lukumäärä *(vientiä yli 12 000 e vuodessa vähintään kahtena kuukautena tai vientiä yli 120 000 euroa vuodessa)*											88	83
Teollisuuden viennin liikevaihto, milj. €	546	596	581	428	485	538	554	550	554	566	612	649
Kokonaisviennin liikevaihto, milj. €										700		
Kokonaisviennin liikevaihto, vuosimuutosprosentti, %						16,0	1,6	-3,2	2,1	5,5	7,8	
3. TALOUDEN TASAPAINO												
Kuntien vuosikate €/asukas	138	200	263	351	400	180	196	220	340	265	410	507*
												**ennakkotieto*
4. TYÖLLISYYS												
Työttömyysaste (Tilastokeskus, työvoimatutkimus) *)	11,5	8,7	7,9	9,6	7,9	7,7	9,1	10,8	9,7	9,6	10,1	11,2
Työpaikkojen määrä	60 173	60 809	60 173	58 311	58 726	58 765	57 814	56 488	55 715	53 879		
5. OSAAMINEN												
Tutkinnon suorittaneet yli 15 v, %	59,7	60,5	61,4	62,4	63,3	64,2	65,2	66,2	67,3	67,9	68,7	
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25-29 v, lukumäärä	1 000	1 004	1 033	1 039	1 092	1 106	1 101	1 064	990	989	946	
Peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25-29 v, %	14,3	14,7	15,1	14,7	15,1	15,2	15,4	14,9	14,2	14,2	13,8	

*) Kaikkien vuosien luvuissa on mukana vuoden 2013 maakuntajaon mukaisesti Suomenniemen tiedot, poikkeuksena BKT-luvut sekä työttömyysaste, joissa Suomenniemen tiedot eivät ole mukana

**) Yritysrekisterin vuositilaston muutosten takia v.2013 tiedot eivät ole vertailukelpoisia aiempien vuosien tietojen kanssa

Kuvio 2. ETELÄ-SAVON MAAKUNNAN LUONNOLLINEN VÄESTÖN MUUTOS, VÄESTÖN KOKONAISNETTOMUUTTO JA VÄESTÖN KOKONAISMUUTOS VUOSINA 2006 - 2017.

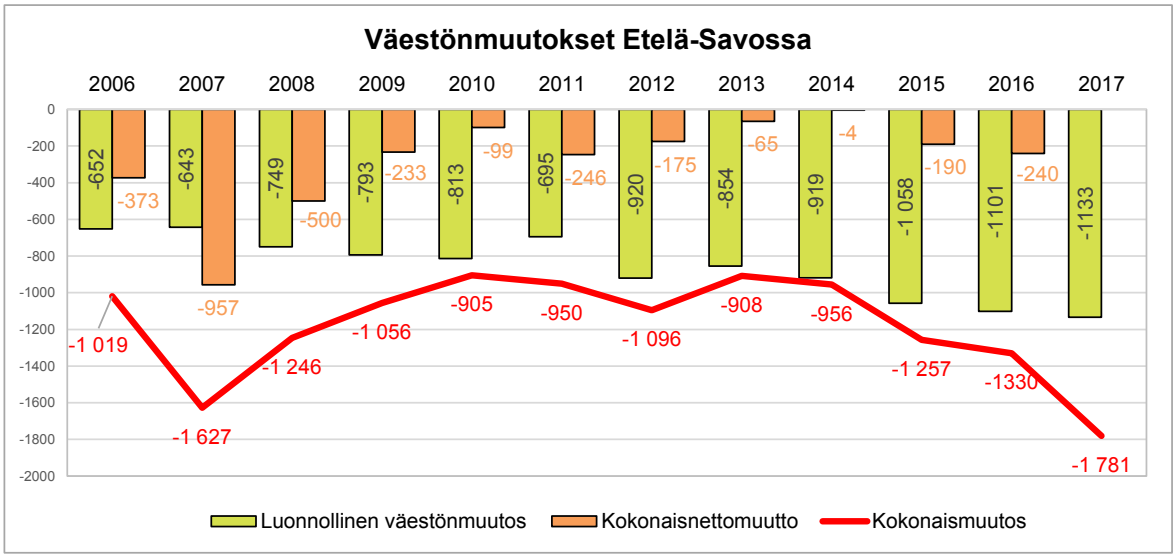

Seuraavassa kuviossa 3. luodaan katsaus Etelä-Savon lähitulevaisuuden investointeihin, joista on olemassa julkisen sektorin rahoituspäätös (ks. Katsaus Etelä-Savon investointeihin 2017). Investointikartassa ei ole mukana yksityisen sektorin investointeja. Merkittävät investoinnit Etelä-Savossa kohdistuvat infrastruktuuriin, tieliikenteeseen, energiaan, veden puhdistukseen, kouluihin, hyvinvointipalveluinfrastruktuuriin ja elinkeinoelämän edellytysten kehittämiseen.

Kuvio 3. KATSAUS ETELÄ-SAVON LÄHITULEVAISUUDEN JULKISEN SEKTORIN INVESTOINTEIHIN 2017 - 2019, JOISTA ON RAHOITUSPÄÄTÖS

(Huom! Yksityisen sektorin suorat investoinnit eivät ole mukana investointikartassa)

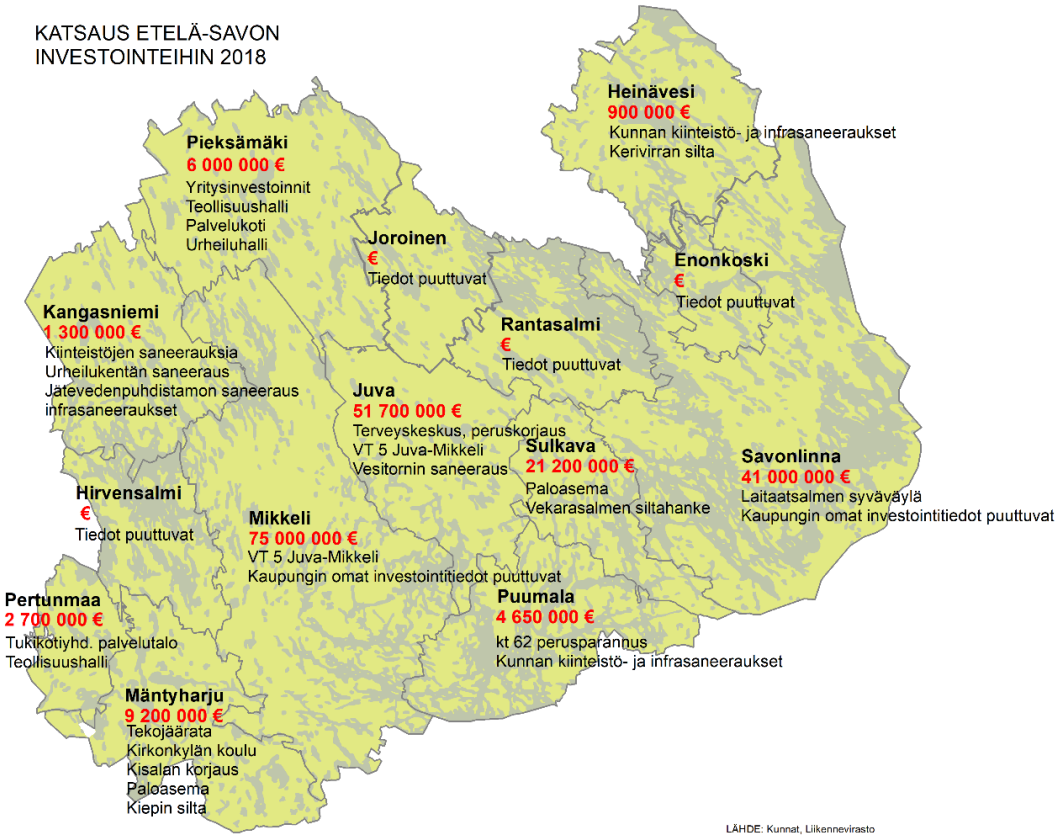

2.2 Etelä-Savon yrityselämän riskien tunnistaminen ja varautuminen

Koko maan talouskehitys on ollut viime aikoina positiivista. Noususuhdanteen käynnistyttyä vauhdilla vuoden 2017 aikana ei yritysten liikevaihto Etelä-Savossa ole enää pysynyt koko maan kasvuvauhdissa mukana. Eteläsavolaisten yritysten liikevaihdon kasvu oli 2,8 % vuonna 2017, kun koko maassa päästiin 6,2 prosentin kasvulukuun. Loppuvuotta kohden kasvuprosentit lähenivät toisiaan ja vuoden 2018 ensimmäisen neljänneksen aikana kasvua oli liikevaihdolla mitattuna Etelä-Savossa 3,5 %, kun koko maassa kasvuprosentti oli 5,3 %. Henkilöstömäärän kehitys Etelä-Savossa oli selvästi liikevaihdon kehitystä huonompaa vuonna 2017 supistuen 0,8 %:lla edellisestä vuodesta. Koko maan tasolla kasvua henkilöstömäärässä oli 1,6 %. Vuoden 2018 ensimmäisellä neljänneksellä Etelä-Savossa päästiin taas 2,1 %:n henkilöstömäärän kasvuun.

Maatalous Etelä-Savossa on nautakarjavaltaista, sillä maatalouden myyntitulosta 54 % saadaan maidosta ja 16 % naudanlihasta. Maatalouden kannattavuus koetaan Etelä-Savossa heikoksi eikä sen nähdä nautakarjataloudessa paranevan lähivuosina. Kantar TNS Agri Oy:n kyselyn mukaan maito- ja nautakarjatiloista 28 % ilmoitti suunnittelevansa maito- ja nautakarjatalouteen liittyvää rakennusinvestointia. Ei-investoivia tiloja oli kuitenkin suhteessa muihin maakuntiin eniten Etelä-Savossa. Kasvituotannossa kannattavuus koettiin kotieläintuotantoa heikommaksi, mutta vihannesviljelyä lukuun ottamatta kannattavuuden arveltiin paranevan lähivuosina. Marjanviljelyssä kannattavuus koettiin muita tuotantosuuntia parempana ja kannattavuuden arvioitiin lähivuosina vielä paranevan. Luomutuotannon osuus peltoalasta tulee kasvamaan lähivuosina 17 %:sta 20 %:iin ja kiinnostus luomuun siirtymiseen on alueen tiloilla maan keskimäärää vastaavaa. Noin neljännes maatalouden bruttotuloista tulee Etelä-Savossa kasvituotannosta ja varsinkin puutarhatalous ja erikoiskasvituotanto marjanviljelyn lisäksi ovat suhteellisen merkittäviä työllistäjiä. Metsätalouden ja myös muun yritystoiminnan kannattavuus koetaan eteläsavolaisilla tiloilla hyvänä ja kannattavuuden arvioidaan lähivuosina edelleen paranevan. Vuonna 2017 alueen maatilat saivat puolet tuloistaan maatalouden myyntituloista ja tuista sekä neljänneksen metsätaloudesta ja neljänneksen muusta yritystoiminnasta. Metsätalous ja muu yritystoiminta ovat mahdollistaneet peltoalan ja tuotantoeläinten määrien osalta maan pienimmän tilakoon Etelä-Savossa. Myös ilman maatilataustaa olevissa maaseudun mikro- ja pienyrityksissä investoinnit ovat piristyneet ja rahoitettujen hankkeiden koko kasvanut. Maaseudun hankerahoitusta on suunnattu yritysryhmä-hankkeisiin, joiden myötä varsinkin matkailupuolella yritysten yhteistyö on lisääntynyt ja markkinointi ja palvelut monipuolistuneet.

Puumarkkinoiden vahva vire maakunnassa jatkuu. Luonnonvarakeskuksen mukaan Etelä-Savon metsien viime vuotiset hakkuut ylittivät hienokseltaan kestävät hakkuumahdollisuudet pitkän hakkuusäästöjen kauden jälkeen. Metsän-käyttöilmoitusten perusteella puuta on tullut markkinoille tänä vuonna viime vuotistakin ripeämmin. Puun hintataso vahvistui merkittävästi alkuvuonna lomakauden alkuun saakka, jolloin hinnat olivat puutavaralajista riippuen noin 15% vuoden takaisia korkeammat. Hintojen kehitys näyttää huipun jälkeen tasaantuneen, mutta puukaupan edellytykset ovat jatkossa edelleen hyvät.

Sahateollisuus kritisoi alkukesällä julkisuudessa voimakkaasti tukin hintakehitystä ja toi esiin heikkoa kannattavuuttaan. Vienti merkittävimpään vientimaahan Kiinaan on jäänyt alkuvuonna yli 30% jälkeen edellisestä vuodesta, mutta laskun toivotaan olevan tilapäistä. Jonkin verran lisämarkkinoita ja lisähintaa varsinkin männylle on saatu mm. Pohjois-Afrikasta sekä Virosta, joka jatkojalostaa suomalaista sahatavaraa myös vientiin. Alkuvuoden ennusteet sahatavaran tuotannon, viennin ja hinnan kasvusta 4 %:lla tänä vuonna ovat osoittautumassa liian optimistisiksi, mutta tuotannossa päästäneen ainakin viime vuoden tasolle osin myös piristyneen kotimaan kysynnän ansiosta. Myös Etelä-Savon sahayksiköt toimivat normaalikapasiteetilla. Levyteollisuuden näkymät vaikuttavat vakaammilta ja positiivisimmalta ja Etelä-Savon yksiköt toimivat tavanomaisella kapasiteetillaan. Sekä vanerin tuotannolle että viennille on ennustettu vuodelle 2018 4 %:n kasvua. Rakentamisen piristyminen on luonut positiivisia näkymiä ja odotuksia mm. kertopuutuotannolle, jonka kapasiteetin laajennuksen on määrä valmistua käyttöön Punkaharjulla vuoden 2019 ensimmäisellä vuosipuoliskolla. Sellun kapasiteetin ja viennin kasvu on jatkunut vahvana, mikä on lisännyt kuitupuun kysyntää ja nostanut hintaa. Kuitupuun hyvä kysyntä tulisikin hyödyntää Etelä-Savossa kohdistamalla hakkuita entistä runsaammin metsien kehityksen kannalta tärkeisiin ensiharvennuksiin. Energiapuumarkkinoiden voidaan luonnehtia palanneen talven pakkasjakson ansiosta pitkäaikaisesta ylitarjontatilanteesta normaaliksi. Myös sahojen ongelmat purun hyödyntämisessä ovat helpottaneet. Hakkuutähdettä, purua ja kuorta tulee markkinoille edelleen runsaasti. Metsähakkeen osalta kriittiseksi voi jatkossa muodostua hankintaketjun ohuus, kun pitkään kannattavuuden kanssa kamppailleet urakoitsijat ovat supistaneet toimintaansa tai eivät ole kyenneet investoimaan.

Tämänhetkisestä teknologiateollisuuden kansallisesta kasvutrendistä huolimatta alan yritysten näkymät ovat muuttuneet aiempaa sumuisemmiksi. Epävarmuutta tuo erityisesti Yhdysvaltojen muuttunut kauppapolitiikka. Kansainvälisten haasteiden lisäksi markkinatilanteessa alkavat näkyä myös rakentamisen ja Suomessa toimivien yritysten investointien kääntyminen laskuun. Etelä-Savon yritysten liikevaihto on ollut alkuvuoden trendiltään alavireisempää kuin muualla maassa tai muualla Itä-Suomessa. Osin tämä selittyy markkinatilanteen normalisoitumisella. Jätti-investointien valmistuttua kärkiyritysten alihankintaketjut ovat palanneet normaaleille markkinoille eivätkä enää ole yhtä sidottuja suurhankkeisiin kuin aiemmin. Toisaalta rakentamisen määrän väheneminen alkaa näkyä alueella toimivissa valtakunnan tason rakentamiseen kytköksissä olevissa yrityksissä. Vaikka koko maan tasoa tarkasteltaessa Teknologiateollisuuden yritysten saamien uusien tilausten arvon supistuminen huhti-kesäkuussa viimevuotisesta selittyy viime vuoden vertailujaksolle ajoittuneella suurella laivatilauksella, ja vaikka tilauskanta on valtaosalla yrityksistä vielä tällä hetkellä kohtuullisen hyvä, viestii kasvun hienoisesta taittumisesta se, että alan yritysten saamat tarjouspyynnöt ovat vähentyneet kesän aikana. Muutos ennakoi syksylle viimeaikaista heikompaa tilauskehitystä. Yritysten väliset erot liikevaihdon, taloustilanteen kuin myös työllisyystilanteen osalta tulevat jatkossa kasvamaan. Etelä-Savon yritystoiminnan luonteesta johtuen myös liikevaihdon kuukausittaiset vaihtelut tulevat jatkossakin olemaan suuria.

Rakentamisen suhdannenäkymä Etelä-Savossa on myönteinen. Rakennusala seuraa talouden kasvu-uraa maltillisesti. Rakentaminen Etelä-Savossa on monipuolista. Asuntorakentaminen ei ole muun maan lailla merkittävässä asemassa, mikä tulee tasaamaan rakentamisen suhdannevaihtelua Etelä-Savossa seuraavan vuoden aikana. Muualla maassa asuntorakentaminen normalisoituu seuraavan vuoden aikana, mutta Etelä-Savossa asuntorakentaminen saattaa jopa lisääntyä hiljaisempien vuosien aiheuttaman patoutuneen kysynnän takia. Mikkelin siilokorttelin rakentaminen tulee lisäämään asuntorakentamisen aloituksia. Etelä-Savon rakentamisen kokonaismäärä pysyi tasaisena alkuvuonna 2018 rakennusluvissa ja aloituksissa. Mikkelin jätevedenpuhdistamon ja sairaalan ohella monet pienemmät hankkeet nostavat rakentamisen volyymia. Julkisten palvelurakennusten kokonaisvolyymin pitävät tasaisena koulu- ja päiväkotihankkeet sekä terveydenhuollon saneeraushankkeet. Liike- ja toimistorakentamisen ja teollisuus- ja varastorakentamisen ennakoidaan säilyvän tasaisena. Kaupungistuminen on painottanut uudisrakentamista Mikkeliin. Muualla maakunnassa rakentaminen on pääosin korjaamista. Rakennusten korjausvelka on kasvanut matalan investointitason aikana. Korjausrakentamisen volyymi on hienoisessa kasvussa, mikä näkyy kasvaneena hankemääränä. Julkiset hankkeet, asuntorakentamisen tasainen tarve ja kasvava korjausrakentaminen pitävät yllä tasaista rakentamista Etelä-Savossa jatkossakin. Rakentamisen suhdannenäkymä Etelä -Savossa on loppuvuoden 2018 positiivinen.

Verkkokaupan kasvu, väestön ikääntyminen ja hidas ostovoiman kehitys rajoittavat kaupan kasvua ja kaupan alan kehitysnäkymiä Etelä-Savossa. Kaupan alan yritysten liikevaihdon ja henkilöstömäärän kehitys jäi Etelä-Savossa maan keskimääräistä heikommaksi vuonna 2017. Kuluvan vuoden ensimmäisellä neljänneksellä liikevaihto taas kasvoi 3,5 % ja henkilöstömääräkin oli kääntynyt hiukan plussan puolella. Kaupan tulevia näkymiä ei kuitenkaan pidetä kovin myönteisinä, sillä kaupan liitto arvioi kaupan kasvun hidastuvan ensi vuonna. Liikevaihdon arvioidaan supistuvan ja työllisten määrän vähenevän. Kaupan kehitystä ovat myllertäneet digitaalisen ostamisen ja verkkokaupan yleistyminen ja kilpailu kaupassa. Kehitys on johtanut henkilöstömäärän pienemiseen.

Palvelualoista matkailulla ja vapaa-ajan asutuksella on vesistörikkaassa Etelä-Savossa tärkeä merkitys. Kuuma ja pitkä kesä on suosinut mökkeilyä ja rantaelämää, ja monet yrittäjät ovat kuvanneet kulunutta kesää 2018 "kaikkien aikojen parhaaksi". Myönteinen yllätys on ollut mm. kiinalaisten matkailijoiden sekä saksankielisestä Euroopasta tulevien matkaili-

joiden kasvu. Matkailun ympärillä tehdään aktiivista yhteistyötä niin muiden Järvi-Suomen maakuntien kuin myös Visit Finlandin kanssa. Useita matkailualan investointeja on työn alla parhaillaan, mutta niiden toteutumisen aikataulusta ei ole varmuutta. Saimaan matkailun kehitystä seurataan nyt herkällä korvalla monien investoreiden pöydissä. Saimaan kansainvälinen tunnettuus ja vetovoima ovat vahvistuneet. Matkailun kehittämisen kannalta seuraava kehitysaskel on tämän vetovoiman muuttaminen kysynnäksi ja euroiksi. Tästä viitteitä antaa se, että useita incoming-toimistoja on ottamassa Saimaan tuotantoonsa tänä syksynä. Matkailualalla ja yrityksissä on Saimaan alueella hyvä yhteisen tekemisen vire ja vahva usko kansainvälisten ja myös kotimaisten matkailijoiden kiinnostukseen puhdasta järviluontoa ja sen antimia kohtaan. Etelä-Savon matkailu elää jonkinlaista murrosvaihetta tai rakennemuutosta. Osa pitkän linjan matkailuyrityksistä ja yrittäjistä ponnistelee löytääkseen uudenlaisen toimintamallin muuttuvassa toimintaympäristössä. Toiminnan uudistaminen, markkinointi ja korjausinvestoinnit ovat heille tyypillisiä haasteita. Osa heistä päätyy lopettamaan toimintansa, mutta vastaavasti uusia yrityksiä syntyy tilalle. Etelä-Savossa matkailun alalla on paljon pieniä yrityksiä. Yksin yrittämisen ja pienten yritysten haasteet ovat matkailussa – kuten muillakin toimialoilla – merkittävä kasvun este. On kuitenkin nähtävissä, että aktiiviset yritykset panostavat mm. yhteismarkkinointiin hyötyen siitä merkittävästi. Nähtävissä on myös, että moni pienyritys on palkannut lisää henkilökuntaa. Se kertoo - alan haasteellisuudesta huolimatta - tulevaisuuden uskosta sekä liikevaihdon ja kannattavuuden kasvusta.

2.3 Etelä-Savon kokeilut, elinkeinoelämän kehittämiskokonaisuudet ja ennakoiva rakennemuutostyö (ERM)

Etelä-Savossa elinkeinoelämän ja laajemmin aluekehitystyössä merkittävien hankkeiden osalta hyödynnetään alueellisten rakennerahastovarojen lisäksi myös muita kansallisia ja kansainvälisiä rahoitusinstrumentteja. Tällaisia ovat mm. eri ministeriöiden kokeiluihin tarkoitetut tuet, AIKO-rahoitus, ministeriöiden oman hallinnon alojen rahoitusmahdollisuudet ja instrumentit, Interreg raja-alueyhteistyöohjelmat, kuten Kaakkois-Suomi – Venäjä CBC-ohjelma 2014-2020, Horisontti sekä ESIR-rahoitus.

Ennakoiva rakennemuutostyö (ERM) Etelä-Savossa perustuu vuonna 2015 aloitettuun maakunnan skenaariotyöprosessiin, jossa yhteistyössä alueen kuntien, elinkeinoelämän ja muiden sidosryhmätoimijoiden kanssa luotiin maakunnan laaja-alainen tulevaisuuden skenaario-varautumissuunnitelma vuoteen 2030 asti (Kuvio 4). Skenaariotyössä luotu maakunnan varautumissuunnitelma 2030 tukee ERM-varautumissuunnitelmatyötä, joka kohdistaa varautumistoimenpiteet maakunnassa alueen tulevaisuuden rakennemuutosta tukien ja mahdollisuuksia hyödyntäen. ERM-rahoitusmahdollisuudet kytketään tiiviisti maakunnan kehittämiseen ja olemassa oleviin prosesseihin, joita edellä on taustoitettu. ERM-sisältöjä täsmennetään vuosittain TOPSUssa.

Kuvio 4. ETELÄ-SAVON SKENAARIOT 2030
Välttämättömät toimenpiteet ja skenaariokohtaiset varautumissuunnitelmat

TEM on myöntänyt AIKO-rahoitusta Etelä-Savolle 692 000 euroa vuosille 2016-2018. AIKO-hankkeiden toteuttamista on mahdollista jatkaa 30.4.2019 asti. Rahoitusta on Etelä-Savossa käytetty hallituksen - Kilpailukyvyn vahvistaminen elinkeinoelämän ja yrittäjyyden edellytyksiä parantamalla -kärkihankkeen alueelliset innovaatiot ja kokeilut -toimenpiteen toteutukseen. Etelä-Savon osalta innovatiiviset kokeiluhankkeet ovat kohdistuneet maakuntastrategian 2030 mukaisiin painopisteisiin Metsä-Ruoka-Vesi ja alueen itsensä määrittelemiin ja TEMin 2016 hyväksymiin ERM-toimenpideteemoihin, jotka ovat seuraavat:

1) Saavutettavuuden ja logistiikan parantaminen

- Etelä-Savo on harvaan, mutta kauttaaltaan asuttu maakunta. Alueen yritystoiminnan (erityisesti metsä-, metalli-, matkailu- ja elintarviketeollisuuden sekä palveluiden osalta) ja asutuksen saavutettavuus on yksi Etelä-Savon aluekehityksen painopisteistä ja arvioitiin yhdeksi aluekehityksen tärkeimmistä muutostekijöistä maakunnan 2030 skenaariotyön yhteydessä. Saavutettavuutta pyritään parantamaan kehittämishankkeilla ja nopeilla aloitteilla, jotka kohdistuvat alueen:
    - fyysiseen saavutettavuuteen
    - digitaaliseen saavutettavuuteen
    - ulkoiseen saavutettavuuteen
    - sisäiseen saavutettavuuteen
- Logistiikan optimaaliset ketjuratkaisut

- Liikenne palveluna -toimintamallin maakunnalliset hankkeet. Erityisesti fokuksena uudet innovatiiviset toimintamallit, palvelut ja tuotteet, joille voi löytyä laajemmat kansainväliset markkinat alueella toimivalle elinkeinoelämälle.

2) Matkailu-Palvelut-Vapaa aika

- Saimaa kansainväliseksi matkailukohteeksi teemassa on tunnistettu ongelmana alueen tunnettavuus ja saavutettavuus. Haasteina ovat erityisesti alueen tarjonnan näkökulmasta verkoston logistisen, fyysisen ja digitaalisen toiminnan hajanaisuus ja ymmärrettävyys sekä kokonaisvaltaisen koordinoinnin puuttuminen asiakasnäkökulmasta. Tämä konkretisoituu tarkasteltaessa palveluketjuja asiakkaan silmin. Hajanainen tarjonta on muutettava helposti saavutettaviksi palvelukokonaisuuksiksi, joissa osat täydentävät ja tukevat toisiaan. Palveluketjun katkeamattomuus haastaa alueen keskeiset tapahtumat, elinkeinoelämän ja muut organisaatiot sekä alueen asukkaat/vapaa-ajan asukkaat tiiviimpään kanssakäymiseen ja yhteiseen tekemiseen
    - Kehittämällä asiakaslähtöisen palvelumuotoilun keinoin teemallisia ja laadukkaita palvelukokonaisuuksia helpotamme potentiaalisia asiakkaita - niin alueella asuvia, vapaa-ajan asukkaita kuin matkailijoitakin - tunnistamaan, ostamaan ja käyttämään alueen ainutlaatuisia tuotteita ja palveluita.
- Teemassa kokeilu- ja kehittämishankkeiden resursointi mahdollistaisi
    - Toimintaprosessien/palveluiden asiakaslähtöinen kehittäminen: esim. erilaiset tuotetestaukset ja pilotoinnit, verkostomaiset ja yhteisölliset kehittämisprosessit.
    - Uudet innovatiiviset avaukset ja palvelukokonaisuudet; esim. takuulähdöt ja/tai Hop On Hop Off –tyyppinen bussikuljetus alueen matkailukohteiden ja kaupunkien välillä.
    - Sesonkien tuotteistaminen ja lähiruokatapahtumat/tuotteet/palvelut sekä alueen puhdas luonto ja järvet mahdollistavat esim. järvikalojen hyödyntämisen ja tuotteistamisen alueen tähtituotteeksi.

Vuoden 2018 syyskuussa on Etelä-Savossa 12 AIKO-hankkeelle myönnetty rahoitus. Rahoitetut AIKO-hankkeet ja AIKO-hankkeiden tarkempi sisällöllinen kuvaus löytyy Etelä-Savon maakuntaliiton www-sivuilta osoitteesta: https://www.esavo.fi/aiko.

2.4 Edellisessä Topsussa 2018-2019 esitettyjen toimenpiteiden toteuma

Seuraavassa tarkastellaan edellisessä toimeenpanosuunnitelmassa 2018-2019 esitettyjen toimenpiteiden keskeisiä toteutumia maakuntaohjelman kärkiteemojen osalta.

2.4.1 Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö

Etelä-Savon maakuntaliitto on painottanut ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin edistämisessä ennaltaehkäiseviä toimia.

Etelä-Savon maakuntaliiito on osallistunut Kuntaliiton koordinoimaan verkostoyhteistyöhön Kunta hyvinvoinnin edistäjänä- verkostohankkeessa, jossa kehitetään yhdessä kuntien kanssa hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen juurruttamista rakenteisiin ja yhdyspintojen määrittelemistä. Etelä-Savon maakuntaliitto on osallistunut alueellisen hyvinvointikertomuksen tekemiseen.

- On nostettu keskiöön omaehtoisen kansalaistoiminnan ja järjestötoiminnan merkitys yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäjänä. On käynnistetty tiiviimpää yhteistyötä ja kumppanuusajattelua kuntien ja järjestöjen välillä. On nostettu tietoisuutta siitä, että osallisuuden toteutuminen uudessa maakunnassa vaatii kehittämistä.
- Nuorten ääni maakunnassa-hankkeessa Etelä-Savon pilotissa on Lape-hankkeen toimesta yhteistyössä maakuntaliiton ja Itä-Suomen Avin kanssa kehitetty Nuoret Vaikuttajat-konsepti, jota hyödynnetään uudessa maakunnassa.
- Kansalais- ja asukaslähtöinen hyvinvoinnin edistäminen on nostettu keskiöön kuntien ja maakunnan uudessa roolissa. Kansalaislähtöistä kaupunkikehittämistä on toteutettu kaupungin ja järjestöjen yhteistyössä Mikkelin ja Savonlinnan keskusta-alueilla.
- Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon-kärkihankkeen koordinoimana on työstetty aikana Etelä-Savoon alueellista kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa yhdessä maakunnan kulttuuri- ja hyvinvointitoimijoiden kanssa. Verkostomaisesti toteutettavien toimenpiteiden ja palvelumallien sekä käytännönkokeilujen avulla on onnistuttu juurruttamaan taidetta ja kulttuuria osaksi hyvinvointipalveluiden arkea ja rakenteita. Tavoitteena on varmistaa maakunnan asukkaiden kulttuuristen oikeuksien toteutuminen sekä lisätä ja laajentaa taiteen ja kulttuurin käyttämistä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä.
- On ylläpidetty laadukkaita vapaa-ajanpalveluja ja -rakenteita ja pyritty varmistamaan niiden saatavuus kaikille alueen asukkaille.
- On tuettu hyvinvointia ja terveyttä edistävää aktiivista elämäntapaa varmistamalla liikuntapaikkojen kattavuus ja luomalla matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksia. On tehty yhteistyötä elintapaneuvonnan juurruttamisen näkökulmasta ennakoivan terveyden edistämisen näkökulmasta.
- On edistetty hyvien väestösuhteiden kehittymistä ottamalla osaa romaniasioiden edistämiseen ja neuvottelukunnan toimintaan. Maahanmuuttotoimijoiden kanssa on tehty yhteistyötä.

Hankkeilla on vahvistettu nuorten elämänhallintaa, hyvinvointia ja aktiivista toimijuutta. Lisäksi on tuettu heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten osallisuutta ja haettu ratkaisuja syrjäytymisen ehkäisemiseksi mm. ihmisten työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Hankkeilla on tuettu toimijoiden välisten verkostojen rakentumista sekä vahvistettu kolmannen sektorin osaamista ennaltaehkäisevien palveluiden tarjoajina.

Näkyvyys ja vetovoima

Vuoden 2017 alussa aloitti toimintansa Saimaa Geopark -yhdistys, joka jatkaa Saimaa Unesco Global Geoparkin perustamisprosessia ja hallinnoi geoparkia. Yhdistys on kuntien perustama ja rahoittama. Mukana ovat seuraavat kunnat: Mikkeli, Juva, Puumala, Sulkava, Imatra, Lappeenranta, Ruokolahti, Savitaipale ja Taipalsaari. Suomen valtio jätti Unescolle hakemuksen Saimaa Geoparkin perustamisesta marraskuussa 2017. Saimaa Geopark yhdistys on käynnistänyt maaseuturahoituksen turvin geokohteiden opastusprojektin. Unescon puolesta alue evaluoidaan heinäkuussa 2018 ja päätös statuksesta saadaan keväällä 2019. Opasteiden ja kohdeinfran rakentaminen jatkuu 2019.

Vahvistetaan ihmisten osaamista ja vastataan elinkeinoelämän osaamistarpeisiin

Vuonna 2017 käynnistettiin Etelä-Savon ennakointiverkko -hankkeen toimesta maakuntaliiton sidosryhmien ennakointiosaamista täydentävä koulutussarja, joka osaltaan tukee koulutuskentän kehittymistä vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeita. Koulutuskentän kanssa on tehty vuosina 2017-2018 myös tiivistä sidosryhmäyhteistyötä, jolla on pyritty ennakoimaan ja hahmottamaan koulutuskentän tarpeita ja toimivuutta tilanteessa, jossa kaikki koulutusasteet ovat olleet kovien leikkauspaineiden alla. Vuonna 2018 käynnistettiin koulutuskentän kanssa yhteistyössä maakunnan koulutusstrategian laadinta. Strategia valmistuu vuoden 2018 aikana.

Hankerahoituksella on vahvistettu mm. rakennus- ja teknologiateollisuuden osaamista sekä yritysten digitaalisia valmiuksia. Hankkeilla on tuettu yrittäjyyden ja liiketoiminnan kehittymistä, sekä lisätty yritysten valmiuksia vientiosaamiseen ja sukupolvenvaihdoksiin. Kasvu- ja rakennemuutosaloilla on pyritty lisäämään oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä ja kehittämään koulutusta entistä työelämälähtöisemmäksi. Hankkeiden tavoitteena on ollut vahvistaa toimijoiden verkostoitumista sekä lisätä alueen yritysten kilpailukykyä.

Oppimisympäristöjä ja opetusmenetelmiä on kehitetty Töihin -Metsä ja logistiikka-alan työvaltaisen oppimisen kehittäminen Etelä-Savossa -hankekokonaisuudessa, jonka keskeisenä tavoitteena on lisätä opiskelijoiden työpaikalla tapahtuvaa oppimista metsä ja logistiikka-aloilla ja mahdollistaa työelämälähtöiset oppimisympäristöt simulaattoripedagogiikan avulla.

Hanketoiminnalla on edistetty myös koulutusvientiä Kiinaan ja Venäjälle, Kansainvälinen Savonlinna, Free University of Savonlinna ja Savonlinna International Education Center OY:n valmistelutyö ja perustamisedellytysten testaaminen koulutusvientiä varten -hankkeiden avulla.

Maakuntaliitto on rahoittanut AIKO-rahoituksella kahta kokeiluhanketta uusien liikennepalveluiden kehittämiseksi. Mikkelin seudun henkilöliikenteen -hankkeessa tavoitteena on kehittää uusia palveluita työmatkaliikenteeseen. Pertunmaalla toteutettavassa Kotiville-hankkeessa pyritään luomaan toimintamallia, jonka avulla tavaroiden ja ihmisten liikkumista pystytään järjestämään uudella tavalla ja tuottamaan palveluita myös haja-asutusalueille.

Etelä-Savon maakuntaliitto valmisteli vuonna 2017 yhdessä Varsinais-Suomen liiton kanssa hankkeen, jossa tarkastelleen taajamien elinvoiman tukemista. Ympäristöministeriön osittain rahoittama hanke käynnistetään vuonna 2018. Etelä-Savon osalta keskitytään taajamien julkisen rakennuskannan arvon, kunnon ja käytön problematiikkaa. Siinä on tarkoitus rakentaa työkaluja taajamien elinvoimakartoituksen, vajaakäyttöisen julkisen rakennuskannan arvotarkastelun, uusiokäytön ja ylläpidon yhdistämiseksi.

Etelä-Savon ELY-keskus on mukana tukemassa Helsingin yliopiston Uudistuvat elinvoimataajamat -hanketta. Hankkeessa etsitään ratkaisuja itäsuomalaisten kuntien maaseututaajamien uudistumiseen ja elinvoiman luomiseen. Hanke organisoituu maaseutukuntien ja kehittäjien ylipaikalliseksi oppivaksi verkostoksi, joka vahvistaa maaseudun paikkaperustaista kehittämiskulttuuria. Hankkeessa tehdään paikkaperustaisia kehittämistoimia kunkin kunnan maaseututaajamissa. Arviointi ja tutkimus tukevat hankkeen toimenpiteiden vaikuttavuutta, asiakaslähtöisyyttä ja kustannustehokkuutta.

Vaikuta vesiin – Vuoksen ja Kymijoen-Suomenlahden vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmien tarkistaminen hoitokautta 2022-2027 varten on meneillään. Parhaillaan kuullaan vesienhoidon keskeisistä kysymyksistä. Ehdotus tarkistetuiksi vesienhoitosuunnitelmiksi valmistuu 2020. Etelä-Savo on myös mukana Freshabit Life IP -hankkeessa (1.1.2016-30.9.2022), jota koordinoi Metsähallituksen Luontopalvelut. Etelä-Savon osuus hankkeesta on noin 2 milj. euroa, jolla tutkitaan Puruvettä ja rakennetaan sinne vesiensuojelurakenteita.

Mikkelin uuden jätevedenpuhdistamon rakentaminen on aloitettu Metsäsairilaan ja puhdistamo valmistuu v. 2020. Se on valmistuessaan Euroopan moderneimpia jätevedenpuhdistuslaitoksia ja käyttää MBR -tekniikkaa. ELY-keskus on myöntänyt 1,1 milj. euron avustuksen Mikkelin kaupungille uudenlaisen vesiteknologian kehittämisen ja vedenkäsittelyn osaamisen vahvistamiseen. Uuden jätevedenpuhdistamon yhteyteen rakennetaan koelaitos kehittämään vedenkäsittelyn osaamista, teknologiaa ja palveluita. Etelä-Savon maakuntaliitto rahoittaa rakennerahastoista Lappeenrannan yliopiston tutkimushankkeita liittyen puhdistamolietteiden hyötykäyttöön sekä ravinteiden kierrätykseen jätevedestä (yhteensä yli miljoonan euron rahoitus).

Saimaannorpan suojelun strategian ja toimenpidesuunnitelman päivitys luovutettiin ympäristöministeriölle 30.5.2017. Saimaannorppa ja kalastus seurantaryhmän raportti luovutettiin maa- ja metsätalousministeriölle 3.2.2016. Saimaannorpan suojelua toteutetaan raporteissa esitetyin toimenpitein.

Vuoksen vesistöalueella kalalajeista nieriä, järvilohi, järvitaimen ja harjus on määritetty uhanalaisiksi kalalajeiksi. Vuoden 2016 alussa voimaan tullut uusi kalastuslaki säätelee ko. lajien kalastusta. Etelä-Savossa on käynnissä useita osakaskuntien yhdistämisprojekteja. Esimerkiksi Puulavedelle on muodostunut Suomen suurin osakaskunta noin 19 000 ha ja Kyyvedelle lähes koko järven kattava noin 15 000 ha osakaskunta.

2.4.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen

Yritystoiminnan kehittämisen tukemisessa Etelä-Savon maakuntaliitto on rahoittanut vuosina 2014-2018 (tilanne lokakuussa 2018) yritystoiminnan kilpailukyvyn parantamiseen ja avainalojen kehittämiseen 27 hanketta, kokonaisarvoltaan 6,3 milj.€. Etelä-Savon ELY-keskus on rahoittanut vuoden 2018 osalta (tilanne syyskuussa 2018) 20 yritysten hanketta, joissa yrityksen kehittämisavustusta on myönnetty yht. 5,8 milj.€. ELYn arvion mukaan hankkeiden oletetaan lisäävän yritysten liikevaihtoa n. 53 milj.€ ja kasvattavan vientiä n. 20 milj.€. Uusia työpaikkoja hankkeissa arvioidaan syntyvän n. 138 kpl. Lisäksi hankkeissa arvioidaan syntyvän 20 patenttia ja 33 muuta aineetonta oikeutta. Yrityshankkeiden osalta joukossa on kolme uutta yritystä.

Etelä-Savon ELYn rahoittamien hankkeiden sisällöt ovat kohdistuneet yritysten tuotannollisiin investointeihin (toimialat) ja kehittämiseen seuraavasti:

- Kulkuneuvojen valmistus 2 hanketta (1,2 milj.€)
- Metallituotteiden valmistus 4 hanketta (1 milj.€)
- Koneiden ja laitteiden valmistus 1 hanke (0,6 milj.€)
- Muut toimialat 13 hanketta (3 milj.€)

Lisäksi ELY on rahoittanut Etelä-Savossa yhtä esiselvitysmuotoista yritysten toimintaympäristön kehittämishanketta (15.200 €).

Vuonna 2018 käynnistyneillä maakuntaliiton tukemilla hankkeilla on tuettu Etelä-Savon alueen teollisen ekosysteemin kehittämistä mm. teollisten pk-yritysten ja start-up-yritysten yhteistyötä, kansainvälistymistä ja Invest in -toimintaa, lean-toimintaa, vähähiilisiä teollisia ratkaisuja, digitaalisen teollisen 4.0 toimintaympäristön kehitystyötä (teollinen internet, VR- ja AR-teknologioiden sekä tekoälyn hyödyntämistä yritysten liiketoimintaprosesseissa, 3D-tulostus). Lisäksi on syvennetty oppilaitosten ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä pk-kasvurittäjyydessä ja kansainvälistymisessä.

Maatalouden rakennetukien osalta vuoden ensimmäiset kaksi valintajaksoa osoittivat investointien jatkuvan Etelä-Savossa edellisvuoden tapaan pitkäaikaista korkeammalla tasolla. Myös valtakunnallisesti maatalouden investointiavustuksia on haettu yli 10 % normaalia enemmän. Vuonna 2017 Etelä-Savossa myönnettiin maatalouden investointitukia ja aloitustukia ennätykselliset 6,5 milj.€ ja korkotukilainaa 4,6 milj.€. Kuluvan vuoden 2018 kahden ensimmäisen valintajakson osalta tukimyöntöjen on ennakoitu olevan 3,5 milj.€ investointitukea ja 4,4 milj.€ korkotukilainaa. Näillä hankkeilla yritykset tavoittelevat 12 milj.€ uutta liikevaihtoa ja arvoiltaan 4 milj.€ vientiä.

Maatalouden rakennetukiin Etelä-Savon ELY-keskukselle myönnetyt varat ovat olleet riittävät alkuvuoden rahoituksiin. Lokakuussa ja joulukuussa ratkaistaville valintajaksoille tarvitaan kuitenkin uusia varoja. Monissa ELY-keskuksissa on maatalouden rakennetukivarat vähissä ja loppu. Valtion lisäbudjettiesityksen läpimeno näiltä osin on edellytys maatalouden investointien jatkumiselle kuluvana vuonna.

Muiden maaseutuyritysten rahoitusta on ohjelmakaudella myönnetty 65 hankkeeseen 6,2 milj. euroa. Kuluvana vuonna on tehty myönteinen päätös 13 hankkeeseen yhteensä 1,1 milj. euron rahoituksesta (tilanne 28.5.2018). Vireillä olevia hakemuksia on yhteensä 17 kpl, joissa on haettu yhteensä 2,7 milj. euroa. Yritysrahoituksen hakeminen on piristymässä, sillä edellisellä valintajaksolla 1.3 - 30.4.2018 hakemuksia tuli 10 kpl.

Kehittämishankkeiden osalta on tänä vuonna (tilanne 7.9.2018) rahoitettu kuusi kehittämishanketta, joista kolmeen yritysryhmän kehittämishankkeeseen on myönnetty rahoitus yht. 139 000 €, kahteen laajakaistahankkeeseen myönnetty rahoitus 368 000 € ja yhteen reitistöhankkeeseen 43 000 €. Lisäksi on alueidenvälisiä muiden ELY-keskusten hankehakemuksia, joissa Etelä-Savo on toteutusalueena, noin 0,5 milj. euron verran.

Etelä-Savon alueellisessa maaseudun kehittämissuunnitelmassa 2014-2020 kehittämishankkeisiin suunnatuista noin 12 milj. euron varoista on jäljellä enää n. 1,5 milj. €. Hankevarojen vähyyden takia 100 % tiedonvälityshankkeiden ja yhteistyöhankkeiden sijaan jatkossa hankkeita tulisi suunnata koulutushankkeisiin, merkittäviin ja vaikuttaviin yleishyödyllisiin investointeihin sekä 60-80 % yhteistyöhankkeisiin ja erityisesti yritysryhmähankkeisiin. Maaseudun kehittämishankkeiden seuraava valintajakso päättyy 30.10.2018.

Leader-toimintaryhmissä on hankehaku varsinkin yrityshankkeiden osalta vilkastunut. Yritysryhmähankkeita on tehty ja suunnitellaan lisää. ELY-keskuksen ja Leader-ryhmien kahdenväliset kehityskeskustelut on käyty. Leader -ryhmien uudet hallitukset on valittu tältä vuodelta. Uutena piirteenä alueen Leader-toiminnassa Piällysmies ry on ottanut myös rakennerahastohankkeen hallinnoitavakseen. Rajupusu Leader ry:n hallinnoima Kalaleader puolestaan on vahvasti mukana alueen ammattikalastusasioissa.

Itäsuomalaisessa maaseudun kehittämisen väliarvioinnissa on valmistunut väliraportti. Arvioinnin ovat tilanneet Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan ELY-keskukset ja sen toteuttaa tutkimuskonsortio, jossa koordinaattorina toimii Aluepro Oy ja partnerina Augurix Oy. Arviointi alkoi helmikuun alussa ja sen on määrä valmistua syyskuun alkuun mennessä.

Etelä-Savon maakuntakaavan päivitys sai lainvoiman 2017 alussa. Taajamien yleiskaavoitus on edennyt useissa kunnissa. Yritystoiminnan kannalta tärkeiden kohteiden, mm. Mikkelin EcoSairilan ja Visulahden ja Savonlinnan Pääskylahden asemakaavojen valmistuminen luo edellytyksiä alueiden kehittämiselle.

Vt 5 rakentaminen Mikkelin kohdalta valmistui elokuussa 2017. Mikkeli-Juva hankkeen toteuttaminen alkuvuonna 2018. Työt Saimaan syväväylän siirtämiseksi ovat menossa ja eteläinen maantiesilta on avattu liikenteelle. Pohjoisen sillan rakentaminen aloitettiin syksyllä 2017 ja se valmistuu syksyllä 2018 Vekarasalmen siltahankkeen rakentaminen alkoi myös alkuvuodesta 2018.

Tietoliikenneyhteyksiä on parannettu Anttolan, Haukivuoren, Otavan, Ristiinan, Suomenniemen, Joroisten, Juvan ja Rantasalmen taajamissa ja niiden lähiympäristössä rakentamalla valokuituverkkoa.

2.4.3 Matkailu ja vapaa-aika

Matkailu ja vapaa-aika teeman osalta keskeinen tavoite on ollut hioa Saimaa kansainväliseksi kestävän matkailun helmeksi ylimaakunnallisella yhteistyöllä. Tämän ja muidenkin teeman tavoitteiden edistämiseen on pureuduttu rakennerahastohankkeilla.

Maakuntaliitto on vuonna 2017 myöntänyt rahoitusta mm. Visit Saimaa – Lakeland Finland -hankkeelle. Tällä maakunnallisella hankkeella on toteutettu yhteistyötä tuotekehityksessä, paketoinnissa ja mm. kiertomatkatuotteissa sekä tehty yhteistyötä kansainvälisessä markkinoinnissa ja viestinnässä. Hanke tekee tiivistä yhteistyötä Etelä-Karjalan toimijoiden kanssa Saimaa-sopimuksen hengessä ja näin osaltaan vahvistaa Saimaan alueen ja myös Lakeland alueen matkailuyhteistyötä. Hankkeessa tehtävä tuotekehitystyö osaltaan vastaa myös yhteen teeman tavoitteeseen, joka oli "Tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi kansainvälisiksi matkailutuotteiksi ja -palveluiksi".

Matkailu ja vapaa-aika -teeman tavoitteena on myös ollut kehittää vastuullista matkailua ja vapaa-ajan asumista puhtaassa järviluonnossa ja sitä tukevaa kulttuuritarjontaa ja –palveluita. Tämän tavoitteen edistämiseksi maakuntaliitto on vuonna 2017 mm. myöntänyt rahoitusta Kohti vastuullista matkailua –hankkeelle. Hankkeella tavoitellaan vastuullisuuden tason nostamista maakunnan matkailussa ja myös siitä entistä tehokkaampaa viestimistä. Hankkeella määritellään lisäksi maakunnan matkailun vastuullisuuden kriteerit ja lasketaan matkailun hiilijalanjäljen nykytaso ja tehdään suunnitelma sen seuraamiseksi.

Vapaa-ajan asukkaiden kaupallisten palvelutarpeiden muutoksiin ja kysynnän kasvuun on paneuduttu vuonna 2017 käynnistyneellä Etelä-Savon kestävän vapaa-ajan asumisen ykkösalueeksi -hankkeella. Hankkeella selvitetään vapaa-ajan asumisen aluetaloudellisia vaikutuksia ja kehitetään vapaa-ajan asumisen palveluverkostoa.

Vuonna 2017 maakunta on tukenut Geopark-statuksen hakemista alueelle ja edistänyt Geoparkin kehitystä. Pitkäjänteisellä työllä on jo saavutettu paljon, mutta panostettavaa mm. opaskoulutuksiin ja yritysyhteistyöhön riittää.

2.4.4 Kestävä biotalous

Biotalous on valittu maakuntaohjelman 2018-2021 yhdeksi kärkiteemaksi, koska kaikki biotalouden osa-alueet – Vihreä biotalous, Sininen biotalous, Keltainen biotalous – kytkeytyvät saumattomasti Etelä-Savon luontaisiin vahvuuksiin; maakuntastrategian Metsä, Vesi, Ruoka -kärkiin. Tavoitteena on synnyttää biotalouteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja. Myös kansallisessa biotalousstrategiassa biotalouteen on asetettu mittavia kasvuodotuksia – tavoitteena on nostaa biotalouden tuotto 100 miljardiin euroon (60 mrd € v. 2014) ja luoda 100 000 uutta työpaikkaa vuoteen 2025 mennessä. Tulevaisuudessa biotalous synnyttää ympärilleen myös teollisia symbiooseja metsä-, energia-, teknologia-, kemian- ja rakennusalalla.

Etelä-Savon ELY-keskus hallinnoi Sinisen biotalouden valtakunnallisia rahoitushakuja, jotka ovat osa hallituksen sinisen biotalouden kärkihanketta ja vuonna 2016 hyväksytyn sinisen biotalouden kansallisen kehittämissuunnitelman toimeenpanoa. Hallitus on kohdentanut kärkihankerahaa siniseen biotalouteen ja rahoitusta suunnataan erityisesti toimiin, jotka edistävät uutta liiketoimintaa sekä uudenlaisia toimintatapoja ja kumppanuuksia. Etelä-Savon ELY-keskus on Sinisen biotalouden ohjausryhmän jäsen.

Biotalouden tki-toiminnassa käynnistyi vuonna 2018 muun muassa Lappeenrannan teknillisen yliopiston (LUT Savo) Bioenergialaboratorion vetämä Jatkumo-hanke. Hankkeessa tutkitaan metsähakkeen jatkuvatoimisen laadunmittauksen tuomia etuja metsähakkeen laadun optimoimiseksi voimalaitoskäytössä sekä hankintaketjun toiminnan ohjaamisessa.

2.4.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot

Älykkään erikoistumisen (ÄES) kärjet ovat Metsä-Vesi-Ruoka. ÄES-kärkiä on edistetty erityisesti rakennerahastohankkeiden kautta. Euroopan aluekehitysrahaston rahoituksesta suoraan älykkään erikoistumisen mukaiseen kehittämis- ja innovaatiotoimintaan on kohdistunut arviolta 65 % kaikesta rahoituksesta Etelä-Savossa ohjelmakaudella myönnetystä rahoituksesta ja tämän lisäksi suurin osa muusta EAKR-rahoitusta on myönnetty myös näitä strategia kärkiä välillisesti tukeviin toimenpiteisiin. Älykästä erikoistumista toteuttavia hankkeita rahoitettiin vuonna 2017 yhteensä 17 ja niille myönnettiin rahoitusta n. 4,7 miljoonan euron edestä.

Vuonna 2017 käynnistyneet rakennerahastohankkeet ovat tukeneet ensisijaisesti metsäbiomassan uusien tuotteiden ja tuotantoprosessien sekä puhtaan veden teknologioiden ja konseptien kehittämistä. Näiden osalta hankkeet ovat erityisesti tukeneet uusien kuitutuotteiden- ja -prosessien kehittämistä; uusien puurakentamisen materiaalien kehittämistä ja kaupallistamista; arvokomponenttien, haitta-aineiden ja ravinteiden erottamista, talteenoton ja hyödyntämisen edistämistä; sekä materiaalitehokkuuden ja kierrätyksen laajaalaista edistämistä. Kohderyhminä hankkeissa ovat olleet mm. maakunnan vedenpuhdistamot, yritykset metsän arvoketjun eri vaiheissa sekä TKI- ja koulutusorganisaatiot. Vuonna 2016 aloitettu Savonlinnan Kuitulaboratorion laajennus Kuitu3 edistyi vuonna.

Älykästä erikoistumista tukeva toiminta vahvistui myös alueen viranomaisten rahoitustoiminnan ulkopuolella Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu Oy:n jatkaessa yhteistyötä Euroopan komission älykkään erikoistumisen alustan Agri-Food verkoston kanssa. Lisäksi Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot aloittivat yhteistyön tiivistämisen yhteisten arvoketjujen ja temaattisten painotusten tunnistamiseksi kunkin maakunnan älykästä erikoistumista tukien.

Itä- ja Pohjois-Suomi on yksi kymmenestä Euroopan alueesta, jotka Euroopan Komissio on valinnut kilpaillun hakuprosessin kautta elinkeinot murroksessa alueiden pilottiinsa. Lisäksi mukaan on valittu kaksi valtiota. Valituiksi tulleiden alueiden viranomaiset pääsevät kehittämään aluekehittämisstrategioitaan omien älykkään erikoistumisen prioriteettiensa pohjalta. Tavoitteena on alueen teollisuuden uudistaminen kestävällä tavalla ja alueen luonnonvarojen – kuten metsän, puhtaan luonnon ja kaivannaisten – älykäs hyödyntäminen talouskasvun tukemiseksi. Itä- ja Pohjois-Suomen seitsemän maakuntaa tulevat pilotin aikana tiivistämään yhteistyötään sekä viranomaisten että sidosryhmien tasolla. Pilottitoiminnan toteuttamista koordinoi Lapin liitto.

Pilotin toteutuksen aikana Euroopan komission ulkopuoliset asiantuntijat sekä OECD tarjoavat alueille kohdistettua räätälöityä avustusta. ELMO -pilotin tuloksena Itä- ja Pohjois-Suomen alueet tuottavat yhteisen ehdotuksen Älykkään erikoistumisen strategiaksi, joka nojautuu alueellisiin vahvuuksiin ja mahdollisuuksiin. Pilotin toiminta jakaantuu kahdelle vuodelle niin, että vuoden 2018 aikana valmistellaan alueellinen strategia ja vuodelle 2019 saadaan rahoitusta strategian toimeenpanoon.

3. Etelä-Savon aluekehittämisen keskeiset sisällöt 2019 - 2020

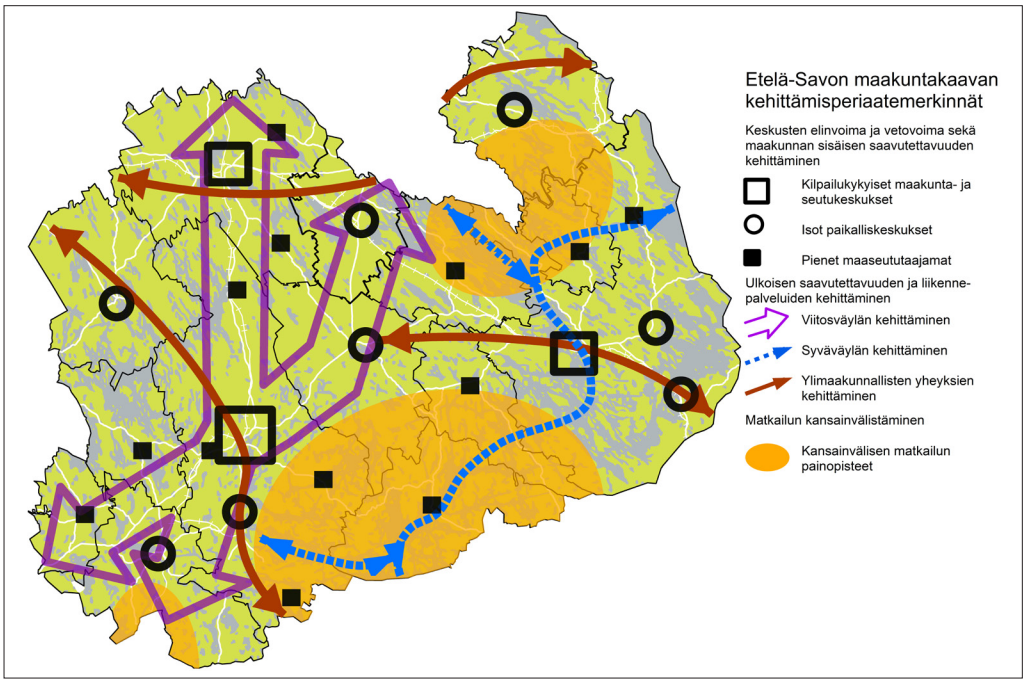

Strategista hyvinvointia metsästä, vedestä ja ruuasta
Maakunta perustaa nykyhetken ja tulevaisuuden kasvunsa sekä elinvoimansa metsään, veteen ja ruokaan ja näitä hyödyntävään kestävään elinkeinotoimintaan, älykkääseen erikoistumiseen, osaamiseen ja hyvinvointiin. Kasvua ja kilpailukykyä haetaan uusilla digitaalisilla ratkaisuilla ja palveluinnovaatioilla.

Etelä-Savon maakuntaohjelman viisi päätavoitetta:

- **Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö** – Etelä-Savo on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön maakunta
- **Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen** – Etelä-Savo kasvaa kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta. Keskeiset vientimahdollisuudet: metsä-/bioenergia, vesiosaaminen ja Etelä-Savossa tuotetut ruoan raaka-aineet ja jalosteet
- **Matkailu ja vapaa-aika** – Etelä-Savo kansainvälistää Saimaa matkailua
- **Kestävä biotalous** – Etelä-Savo synnyttää biotalouteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja
- **Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot** – Etelä-Savo luo ketteriä innovaatioita strategisilla alueilla

Etelä-Savon ALKE-keskusteluteemat nousevat edellä mainituista aluekehittämisen sisällöistä.

3.1 Hyvinvoivat ihmiset ja ympäristö

Päätavoitteena on sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön Etelä-Savo asukkaille, yrityksille, matkailijoille ja vapaa-ajan asukkaille. Harvaan ja kauttaaltaan asutun Etelä-Savon erityishaasteita ovat väestön ikääntyminen sekä saavutettavuus ja liikenneyhteydet. Vahvuutena on hyvä ympäristö, vesistöisessä ja metsäisessä Saimaan maakunnassa, pääkaupunkiseudun ja Pietarin läheisyydessä.

Keskeisinä toimenpiteinä on vahvistaa ihmisten osaamista ja edistää osaavan työvoiman saamista maakunnan yrityksiin. Maakunnassa huolehditaan omaleimaisesta luonnon- ja kulttuuriympäristöstä. Saavutettavuutta kehitetään ihmisten ja yritysten liikkumistarpeet sekä tietoliikenteen mahdollisuudet huomioiden. Maakunnan vetovoimaa asuinympäristönä ja matkailukohteena vahvistetaan.

Asukkaiden palveluverkon uudistamisen ohella vahvistetaan ihmisten osallisuutta ja kulttuurihyvinvointia. Maakunnan fyysisten rakenteiden osalta edistetään tervettä korjausrakentamista ja uudisrakentamista sekä rakennuskannan uusiokäyttöä. Saavutettavuutta parannetaan maakunnallisen ja yli maakunnallisen liikennejärjestelmätyön kautta. Vuonna 2018 valmistuvan Etelä-Savon osaamisstrategian toimenpiteitä toteutetaan.

3.2 Elinkeinoelämän kasvu ja kansainvälistyminen

Päätavoitteena on kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta kasvava Etelä-Savo. Etelä-Savo on yrittäjä ja mikroyritysvaltainen maakunta, jossa toimii muutamia isoja kansainvälisiä yrityksiä. Alueella toimii paljon perheyrityksiä eri toimialoilla ja Etelä-Savo onkin Suomen toiseksi yrittäjyysintensiivisin maakunta. Etelä-Savossa maa- ja metsätalouden sekä matkailun osuus tuotannosta on keskimääräistä suurempi. Yrittäjien ikääntyminen avaa lähivuosina merkittävissä määrin uusia mahdollisuuksia uusille yrittäjille aloittaa yritystoiminta jo olemassa olevissa yrityksissä.

Keskeisinä toimenpiteinä kasvatetaan liiketoimintaa ja arvonlisää metsä, ruoka, vesi -tuotantoklustereiden kaikissa osissa. Samalla parannetaan yritystoiminnan edellytyksiä vas-

tata toimintaympäristön muutoksiin ja vahvistetaan yritysten kilpailukykyä sekä uusiutumista ja kasvua. Työvoiman ja osaamisen resurssikohtaantoa edistetään elinkeinoelämän ja oppilaitosten yhteistyössä. Alueen houkuttelevuutta kansallisena ja kansainvälisenä investointikohteena vahvistetaan.

Elinkeinoelämän saavutettavuutta parannetaan maantie- ja rautatieliikenteeseen sekä tietoliikenteeseen liittyvillä toimilla (mm. nopeat itäradat, runkoverkon poikittaisyhteydet, ratayhteyksien palvelukyky ja kokeiluhankkeet kuten älyliikenneratkaisut), sekä kehittämällä erilaisia liikennepalveluita ja -palveluketjuja. Kansainvälistyminen edellyttää sujuvaa pääsyä kansainvälisiin satamiin ja lentokentille. Saimaan kanava ja Parikkalan rajanylityspaikka ovat mm. teollisuuden, puuhuollon ja matkailun kannalta keskeisiä. Elinkeinoelämä tarvitsee kapasiteetiltaan riittävät ja myös haja-asutusalueet kattavat tietoliikenneyhteydet. Toimenpiteet on esitelty yksityiskohtaisemmin liitteessä Etelä-Savon maakuntaohjelman toteuttaminen 2019-2020.

3.3 Matkailu ja vapaa-aika

Päätavoitteena on kansainvälistää Saimaan matkailua. Matkailu ja vapaa-aika ovat merkittävää työllistävää liiketoimintaa Etelä-Savossa erityisesti kaupan, palveluiden ja majoituksen osalta. Saimaa ja muut vesistöt ovat Etelä-Savolle leimallinen ominaispiirre. Matkailun ja kulttuurihyvinvoinnin kärkihankkeena Itä-Suomessa on Savonlinnan ja koko Saimaan alueen hakeutuminen yhdessä Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2026. Hankkeessa ovat mukana Etelä-Savon, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Karjalan maakunnat ja kaupungit.

Etelä-Savossa on Suomen maakunnista toiseksi eniten vapaa-ajan asuntoja. Vapaa-ajan asunnot lisäävät merkittävästi palvelukysyntää maakunnassa. Samalla vapaa-asuntojen sijainti haja-asutusalueilla ja rannoilla tuo haasteita palveluverkon kehittämiselle ja palvelun saavutettavuudelle.

Etelä-Savon matkailun tulevaisuuden potentiaali perustuu konseptiin kehittää Saimaan maakuntaa kestävän, puhtaan ja turvallisen matkailun kehittämisalustana. Saimaa Geopark ja kansallispuistot ovat keskeinen kehittämiskokonaisuus. Toimenpiteitä on esitelty yksityiskohtaisemmin liitteessä Etelä-Savon maakuntaohjelman toteuttaminen 2019-2020.

3.4 Kestävä Biotalous

Päätavoitteena on Etelä-Savossa synnyttää biotalouteen uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja. Etelä-Savon on Suomen parasta metsän kasvualuetta. Etelä-Savossa toimitaan kestävän metsätalouden periaatteiden mukaisesti, mutta silti hakkuumäärät ja metsätulot ovat Suomen kärkeä. Maataloudessa on keskeinen merkitys Etelä-Savon tulonmuodostuksessa. Maakunta on Suomen luomutuotannon kärkialueita. Järvikala on vielä osittain käyttämätön potentiaali.

Keskeisinä toimenpiteinä tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi korkean lisäarvon biotaloustuotteiksi ja -palveluiksi. Biotalouden kehittämisessä materiaali- ja tietovirtojen sujuva kulku ja saavutettavuus ovat tärkeitä tekijöitä.

Luodaan ja vahvistetaan kestäviä toimintamalleja biotalouden edistämiseksi (esim. EcoSairila ja Savonlinnan Kuitulaboratorion campus) ja edistetään uusiutuvaa energiantuotantoa ja kiertotaloutta. Toimenpiteillä mahdollistetaan uusien teollisten biotalousinvestointien syntymistä Etelä-Savoon. Toimenpiteet on esitelty yksityiskohtaisemmin liitteessä Etelä-Savon maakuntaohjelman toteuttaminen 2019-2020.

3.5 Älykäs erikoistuminen ja innovaatiot

Päätavoitteena on Etelä-Savossa luoda ketteriä innovaatioita strategisilla kärkialoilla. Etelä-Savon älykkään erikoistumisen kärjet liittyvät metsään, ruokaan ja veteen. Älykästä erikoistumista tarvitaan mm. OECD:n tutkimuksen juuri Etelä-Savon kaltaisissa maakunnissa, joissa ei ole vahvaa koulutus-ja tutkimuskeskittymää.

Maakunnan älykkään erikoistumisen kärkinä kehitetään metsäbiomassan uusia tuotteita ja tuotantoprosesseja, puhtaan veden teknologioita ja konsepteja sekä ruokaketjun puhtautta ja turvallisuutta. Maakunta edistää älykästä erikoistumista mm. suuntaamalla rakennerahastovaroja ja muita kehittämisresursseja näille kärjille.

Etelä-Savo on mukana Euroopan komission Elinkeinot murroksessa -pilotissa Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa. Pilotissa on Itä- ja Pohjois-Suomen lisäksi 11 muuta eurooppalaista aluetta. Kaikilla älykkään erikoistumisen aloilla vahvistetaan globaalisti verkostoituneita innovaatioalustoja, tuotteistetaan innovaatioita (ml. palveluinnovaatiot), edistetään tk-investointeja ja hyödynnetään digitalisaation mahdollisuuksia. Toimenpiteet on esitelty yksityiskohtaisemmin liitteessä Etelä-Savon maakuntaohjelman toteuttaminen 2019-2020.

4. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien yhteiset esitykset 2019 - 2020

4.1 Itä- ja Pohjois-Suomen yhteinen näkemys koheesiorahoitusesityksestä Itä- ja Pohjois-Suomeen ohjelmakaudelle 2021-2027

Euroopan Komission toukokuussa 2018 antamassa budjettiesityksessä jäsenvaltioiden maksuosuudeksi on esitetty 1,11 % bruttokansantuotteesta. Suomelle nousua kuluvan ohjelmakauden saantoon on noin 5 % (laskutavasta riippuen summa euroina on 80-90 M€).

Suomi on komission koheesiopolitiikkaesityksessä siirtymäaluetta, lukuun ottamatta Uuttamaata ja Ahvenanmaata. Koska koheesiopolitiikan rahoituksenjakomekanismissa harvan asutuksen peruskriteeri koskettaa vain kehittyneitä alueita, Suomi ei nyt käytetyllä laskutavalla tule saamaan lainkaan rahoitusta. Kuluvalla kaudella harvan asutuksen yleiskriteeri ja Pohjoisten harvaan asuttujen alueiden (NSPA) erityisrahoitus tuottavat 59% Suomen kaikesta rahoituksesta, joten muutos heikentää Itä- ja Pohjois-Suomen asemaa koheesiopolitiikassa merkittävästi. Komission tällaisten tilanteiden varalle kehittämän ns. "turvalausekkeen" perusteella Itä- ja Pohjois-Suomen alueen saanto laskettaisiin kehittyneiden alueiden kategorian mukaan ja siten myös harvan asutuksen perusrahoitus saataisiin hyödyntämään aluetta. Turvalauseke on kuitenkin enemmän kertaluonteinen ratkaisu, johon liittyy epävarmuustekijöitä mm. rahoitussaannon riittävyyden ja jatkuvuuden kannalta. Menettely ei myöskään anna takeita Itä- ja Pohjois-Suomen erityisaseman turvaamisesta tulevien ohjelmakausien neuvottelutuloksista.

Komission rahoitusesityksessä NSPA-tuen määrä on 30 €/asukas/vuosi. Kuluvan kauden tuen nykyarvoon verrattuna laskua on 12,9 %.

Suomen maatalousrahoituksen saanto on pienentymässä peräti 14% mikä on Itä- ja Pohjois-Suomen näkökulmasta huolestuttavaa. Maatalousrahoituksen leikkaus kohdistuisi voimakkaasti nimenomaan Itä- ja Pohjois-Suomen harvaanasutuille alueille, sillä ennakkotiedon mukaan vaarassa tällöin olisivat nimenomaan maaseudun kehittämiseen tarkoitettu rahoitus.

1) Itä- ja Pohjois-Suomen neuvottelukunta tukee komission budjettiesitystä jäsenvaltioiden maksuosuuden osalta. Myönteisestä koheesiopolitiikan rahoituskehysesityksestä huolimatta Suomen tulee EU:n tulevasta budjetista neuvotellessaan huomioida Itä- ja Pohjois-Suomen erityishaasteet sekä liittymissopimuksen mukaiset periaatteet ja määrätietoisesti tavoitella Suomen aiemmin ottaman kannan mukaisesti koheesiopolitiikan rahoitussaannon maksimointia ja jatkuvuutta.

2) Koheesiopolitiikan tavoitteena on alueiden välisten taloudellisten erojen kaventaminen. Vaikka tilastokeskuksen viimeisimpien tietojen mukaan alueellisen arvonlisän kehitys on ollut monin paikoin Suomen nopeinta juuri Itä- ja Pohjois-Suomen alueella (v. 2016 kasvu oli nopeinta Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa), BKT:n taso on kuitenkin edelleen useimmissa Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnissa alhainen. Mahdollinen koheesiorahoituksen (EAKR ja ESR) huomattava pieneneminen sekä maatalous- ja maaseudun kehittämisrahoituksen leikkaus vaarantavat Itä- ja Pohjois-Suomen kehittämisen, sillä EU-varoilla on ollut merkittävä rooli maakuntien nykyisen vireen ja kasvun saavuttamisessa ja myönteiselle kehitykselle on tärkeä luoda jatkossakin mahdollisimman hyvät edellytykset.

3) Kertaluonteisen "turvalausekkeen" käytön sijasta Suomen tulee ensisijaisesti ottaa tavoitteeksi harvan asutuksen kriteerin lisääminen teknisenä korjauksena siirtymäalueen jakomekanismiin sekä asettaa NSPA-tuen neuvottelutavoitteeksi vähintään 45€/as/v. Rahoituksen kohdistumisesta Suomen eri alueille tulee neuvotella avoimesti kansallisen ohjelmavalmistelun yhteydessä.

   Kansainvälisen alueiden välisen yhteistyön, itämeriyhteistyön ja arktisen ulottuvuuden tulee näkyä vahvasti tulevassa koheesiopolitiikassa.

   Sisä- ja ulkorajayhteistyö (Interreg, ENI CBC) on tärkeää Suomelle, jolla on EU-maista pisin ulkoraja Venäjän kanssa, sisärajoja muiden EU-jäsenvaltioiden kanssa sekä maaraja Norjan kanssa. Venäjän, Ruotsin ja Norjan kanssa tehtävällä raja-alueyhteistyöllä on Suomelle suuri merkitys. Yhteistyötä tehdään sekä kahdenvälisessä kehittämistyössä että laajemmassa Barents-, Euroregio Karelia- ja NSPA- yhteistyössä, minkä vuoksi komission ehdotusta raja-alueohjelmien rahoituksen leikkauksista ei voida hyväksyä Itä- ja Pohjois-Suomessa. Euroopan komission ehdotus merirajayhteistyön siirtämisestä transnationaalisten ohjelmien sisälle ei myöskään ole kannatettava muutos.

4) Venäjän, Ruotsin ja Norjan raja-alueet on huomioitava paremmin ohjelmakauden 2021-2027 rahoituksessa. Tämän hetkiset Interreg- ja CBC-ohjelmia koskevat komission ehdotukset ovat epäselviä, joten niiden analysoinnilla on nostettava esiin Suomelle epäedulliset muutokset ja niihin on vaikutettava kansallisesti. Kahden- ja monenvälisen maa- ja merirajayhteistyön sekä Venäjäyhteistyön jatkuvuus on huomioitava ohjelma-alueiden muodostamisessa ja rahoituksessa.

   Itä- ja Pohjois-Suomella on tilaisuus vaikuttaa EU:n rahoitusohjelmia koskeviin linjauksiin vuoden 2020 jälkeiselle 7-vuotiskaudelle.

   Itä- ja Pohjois-Suomen aktiivinen mukanaolo Euroopan Komission pilotissa yhtenä kahdestatoista pilottialueesta mahdollistaa alueen kehittämisen tulevaisuuden rahoituslinjausten suunnittelun ytimessä olevien asiantuntijoiden kanssa. Pilotin avulla Euroopan komissio etsii eurooppalaisten alueiden elinkeinojen kehittämiseen uusia toimintatapoja, joilla edistetään kasvua ja työllisyyttä. Keskiössä on älykäs erikoistuminen ja erilaistuminen, jota tehdään organisaatiorajoja ylittävällä yhteistyöllä. Elinkeinot murroksessa (ELMO)-pilotin avulla on suora mahdollisuus lisätä maakuntien tunnettavuutta ja tuoda esille koko alueen kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia EU:n suuntaan. Samalla luodaan yhteistä itä- ja pohjoissuomalaista imagoa.

5) Pohjois-Suomen huippukokous korostaa että Itä- ja Pohjois-Suomen mukanaolo pilotissa on merkittävä tunnustus Euroopan komissiolta alueella tehtävälle kehittämistyölle ja kutsuu myös Suomen kansalliset ministeriöt mukaan pohtimaan tulevaisuuden haasteiden ratkaisuja Itä- ja Pohjois-Suomen alueiden sekä Euroopan komission ja OECD:n kanssa. OECD:n tutkimus Euroopan pohjoisten alueiden (NSPA) kehityspotentiaalista totesi älykkään erikoistumisen toimintamallin sopivan juuri tämän tyyppisille alueille.

4.2 Saavutettavuuden kehittäminen Itä- ja Pohjois-Suomessa

4.2.1 Koillisväylän tietoliikennekaapelin toteutumisen edistäminen

Koillisväylän tietoliikennekaapelihanketta valmistellaan parhaillaan valtio-omisteisen Cinia Oy:n johdolla, alueiden myötävaikutuksella. Valmistelussa tulee selvittää pohjoisen ja itäisen Suomen alueiden runkoverkon kapasiteettien riittävyys, lisärakentamisen tarpeet sekä runkoreittien yhteisrakentamismahdollisuudet muun infrarakentamisen kanssa. Tarvittava lisärakentaminen tulisi yhdistää kansalaisten laajakaistan runkoverkkojen rakentamisen, huoltovarmuuskeskusten, puolustusvoimien sekä muiden valtiollisten/julkisten toimijoiden toiminnan varmistamisen kanssa. Koillisväylän tietoliikennekaapelin rakentamisen jatkovalmistelussa, suunnittelussa sekä yksityisen investointien hankinnassa varsinaisen merikaapelin rakentamista varten, tulee valtiolla olla hyvin vahva rooli. Suomen sisäisessä lisärakentamisessa valtion ohella eri operaattoreiden roolin tulee olla merkittävä.

Uusien reittien ja kapasiteetin lisärakentamisella ja varareitityksillä sekä riittävällä määrällä tietoliikenneyhteyspisteitä myös Itä- ja Pohjois-Suomen alueella koko Suomen tulee asemoitua houkuttelevana erikokoisten datakeskusten sijaintipaikkana nopeiden ja vakaiden, Euroopan ja Aasian yhdistävän, yhteysreitin varrella. Tavoitteena tulee olla realisoida Koillisväylän tietoliikennekaapelin tuomat mahdollisuudet datakeskusinvestointeihin myös Itä- ja Pohjois-Suomen alueilla. Uusien, ja täällä jo toimivien datakeskusten kykyä ja mahdollisuuksia lisätä ja kasvattaa asiakkuuksiaan parannetaan alueilla edelleen vahvistamalla alan osaamisen ja yhteistoiminnan ekosysteemejä. Nopeat yhteydet tulevat palvelemaan myös alueen muita kansainvälisillä markkinoilla toimivia eri alojen yrityksiä.

4.2.2 Laajakaistarakentamisen jatkuvuuden varmistaminen harvaan asutuilla alueilla

Valtakunnallinen Nopea laajakaista –hanke päättyy 2018
Laajakaistayhteyksien kehittäminen parantaa alueiden kehittämismahdollisuuksia ja on välttämätöntä erityisesti yritystoiminnan ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi harvan asutuksen alueilla. Erityisen tärkeää tämä on harvaan asutussa Itä- ja Pohjois-Suomessa. Tietoliikenneyhteyksien rakentamisen tukeminen on yhteiskunnan kannalta tuottava investointi, joka maksaa julkisen tuen takaisin valtiolle rakentamisaikaisina veroina ja maksuina sekä sähköisten palveluiden kautta tulevina kustannussäästöinä myös kunnille.

Laajakaistahankkeen tavoitteiden saavuttaminen on osoittautunut ennakoitua vaikeammaksi ja hitaammaksi. Keskeisin haaste on valtiontuen hakemisen päättyminen vuoden 2018 lopussa. Kaupalliset teleyritykset ovat osoittaneet vain vähäistä kiinnostusta rakentamaan tavoitteiden mukaista laajakaistaverkkoa edes taajamiin saatikka harvaan asutuille seuduille. Teleyritysten investoinnit kiinteään verkkoon ovat vuonna 2016 laskeneet 33 prosenttia edeltävään vuoteen verrattuna, matkaviestinverkon investoinnit puolestaan kasvoivat 9 prosenttia. Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi ajautui entistä kauemmaksi muista Pohjoismaista. Suomessa tehtiin vuonna 2016 aineellisia investointeja kiinteään laajakaista- ja puhelinverkkoon sekä matkaviestinverkkoon noin 77 euroa asukasta kohden, kun Ruotsissa summa oli noin kaksinkertainen ja Norjassa peräti 213 euroa.

Koska hankkeet eivät kaikissa maakunnissa ole edenneet kaupallisten operaattoreiden toimesta, kunnat ja muut pienet toimijat ovat joutuneet ottamaan vastuuta rakentamisesta. Tämä on hidastanut rakentamista. Kuntien aktiivinen toiminta mm. omia verkkoyhtiöitä perustamalla on useilla alueilla ollut ainoa mahdollinen keino verkkojen rakentamiseen. Kuntien vastuiden lisääminen ei kuitenkaan ole yleisratkaisu laajakaistahankkeen etenemiselle. Uuden valtiontukiohjelman tarvetta valokuituverkkojen rakentamiseen lisää se, että toteutettu 4G-verkko ei ole kaikilta osin täyttänyt ennakko-odotuksia, eikä tulevaisuuden 5G-verkot toimi ilman kattavaa valokuituverkkoa.

Uusi digitaalisen infrastruktuurin strategia ja tavoite vuodeksi 2025
Liikenne- ja viestintäministeriö on käynnistänyt uuden kansallisen digitaalisen infrastruktuurin strategian valmistelun. Strategiassa asetetaan Suomen laajakaistatavoite vuosiksi 2025 sekä keinot tavoitteen saavuttamiseksi. Siinä määritellään myös tavoitteet laajakaistan kattavuudesta ja nopeudesta. Samalla vastataan osaltaan EU:n laajakaistatavoitteisiin. EU on esittänyt vuoden 2025 tavoitetasoksi, että kaikkialla EU:ssa tulisi olla saatavilla 100 megabitin yhteydet, joiden nopeus on mahdollista nostaa 1 gigabittiin. Digitaalisen infrastruktuurin strategiaan tulee lisätä kansallinen tuki nopeiden valokuituverkkojen rakentamiseen

Laajakaistahankkeet Itä- ja Pohjois-Suomessa
Itä- ja Pohjois-Suomen laajakaistaohjelmien kokonaiskustannukset ovat vuonna 2009 laadituissa ohjelmissa 315 milj. euroa. Kaikki kunnat eivät hankkeen alussa lähteneet mukaan, mutta nyt useat uudet kunnat ovat lähteneet tai ilmaisseet halukkuuden osallistua hankkeeseen. Toukokuussa 2018 Itä- ja Pohjois-Suomen alueella oli hyväksyttyjä laajakaistahankkeita noin 221 milj. euron edestä eli vasta reilu puolet aiemmin suunnitelluista hankkeista on toteutumassa. Lisäksi osa jo aiemmin hyväksytyistä hankkeista on peruuntunut mm. hakijoiden rahoitusvaikeuksien myötä ja niihin ollaan etsimässä uutta toteutusvaihtoa.

Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot esittävät liikenne- ja viestintäministeriölle seuraavia toimenpiteitä hankkeen edistämiseksi:

a) **Tuetun laajakaistarakentamisen jatkaminen ja rahoituksen turvaaminen**
EU:n laajakaistatavoitteiden saavuttamiseksi ja koko Suomeen kattavan tehokkaan tietoliikenneverkon rakentamiseksi on päätettävä tuetun laajakaistarakentamisen jatkamisesta vähintään vuoden 2030 loppuun saakka. Jatkoaika on välttämätön tavoitteiden saavuttamiseksi. Valtion talousarviossa tulee turvata valtion tukirahoitus kaikille toteutuville hankkeille. Näin kunnilla ja rakentavilla operaattoreilla olisi varmuus jatkaa hankkeiden suunnittelua. Hankkeen jatkovaihetta ja verkon rakentamisen vauhdittamista varten tulisivat tuet tulla jatkossa pelkästään valtiolta, koska kaikilla kunnilla taloudellinen tilanne ei mahdollista nykyisen kuntaosuusprosentin mukaisen tuen myöntämistä ja siksi hanke ei myöskään voi saada valtiontukea. Näiden kuntien asukkaat jäävät siten eriarvoiseen asemaan.

b) **Erillisratkaisu erityisen haasteellisille alueille**
Itä- ja Pohjois-Suomessa on kokonaisia kuntia tai kuntien osia, joissa ei ole toteutunut rakentamishankkeita lainkaan nykyisellä tukimallilla. Näillä erityisen haasteellisilla alueilla pitkät välimatkat ja harva asutus eivät mahdollista kaupallisesti kannattavaa rakentamista tuen nykyehdoilla. Näille erityisen haasteellisille alueille on valmisteltava erillisratkaisu valtion ja kuntien yhteistyönä laajakaistayhteyksien rakentamiseksi.

c) **Taajama-alueiden laajakaistapalveluiden varmistaminen**
Koska laajakaistaverkkojen markkinaehtoinen rakentaminen on ollut ennakoitua hitaampaa, tulee käynnistää erityistoimenpiteitä kuntien kehityksen kannalta keskeisten alueiden ja taajamien laajakaistaverkkojen edistämiseksi.

d) **Kaiken markkinapotentiaalin hyödyntäminen**
Haja-asutusalueiden laajakaistapalveluiden suurin haaste on vähäinen asiakasmäärä ja siksi kaiken asiakaspotentiaalin hyödyntäminen on välttämätöntä. Tuen myöntämisessä tulee poistaa jaottelu vakituisiin ja vapaa-ajan asukkaisiin. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot esittävät vapaa-ajan asutuksen sisällyttämistä jatkossa tukikelpoiseen rakentamiseen. Tukikelvottomiksi tulee määritellä vain ne alueet, joilla jo tarjotaan asiakkaalle saakka edistyksellisiä viestintäpalveluita kohtuulliseen hintaan.

Toteuttamisvalmius ja –suunnitelma sekä kustannusarvio
Kilpailutettuja hankkeita on odottamassa kuntien ja viestintäviraston rahoituspäätöksiä. Kuntayhtiö- ja osuuskuntaselvityksiä valmistellaan eri maakunnissa ja niiden valmistuttua avataan uusia laajakaistahakuja. Laajakaistahankkeen uusien hankkeiden tukirahoituksen tarve on vuoteen 2025 mennessä karkeasti arvioituna 100 milj. euroa Itä- ja Pohjois-Suomessa. Arviota voi nostaa erityisen haasteellisten alueiden erillisratkaisut sekä tarpeelliset tarkistukset loma-asuntojen laajakaistayhteyksien tukikelpoisuuteen sekä 15.7.2017 voimaan tulleet laajakaistatukilain muutokset markkinaehtoisiin alueiden ja tilaajajohdon tukikelpoisuuteen.

Laajakaistapalveluja koskevan yleispalveluvelvoitteen muuttaminen
Yleispalveluliittymän tiedonsiirron vähimmäisnopeus on tällä hetkellä 2 Mbit/s, joka on määritelty liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella. Yleispalveluvelvoitteen tulee asetuksen mukaan myös seurata tietoliikenneyhteyksien yleistä kehitystä. Tämä vähimmäisnopeus tulee nostaa vähintään 10 Mbit/s mahdollisimman pian, koska Viestintäviraston jo vuoden 2015 tilaston mukaan suurimmalla osalla tiedonsiirtoliittymien käyttäjistä on jo yli 10Mbit/s yhteys käytössään. Myös kuulo- ja puhevammaisten henkilöiden liittymien tulee seurata nopeudeltaan yleistä kehitystä.

Yleispalveludirektiivin mukaan palveluiden tulee olla saatavilla maantieteellisestä sijainnista riippumatta, kansallisesti saatavuutta ei tule rajoittaa pelkästään virallisesti määriteltyyn vakinaiseen asuin- tai sijaintipaikkaan. Laajakaistaliittymän lähtevälle liikenteelle tulee ehdottomasti asettaa myös nopeusvaatimus ja maksimiviive tiedonsiirrolle (kuten kuulo- ja puhevammaisten laajakaistaliittymälle on asetettu), sillä nykyiset sähköiset palvelut asettavat vaatimuksia myös lähtevän liikenteen nopeudelle ja tiedonsiirron viiveelle.

4.2.3 Itä-Suomen perusväylänpito ja nopeat itärata-yhteydet

Itä-Suomessa tuotetaan yhä enemmän raaka- aineita ja jalostettuja tuotteita omaan käyttöön, muualle Suomeen sekä vientiin. Itä-Suomen vahvuutena ovat runsaat puuvarannot, jotka ovat kasvattaneet merkitystään metsä- ja bioenergiainvestointien lisääntyessä. Puun uudenlaiset hyödyntämistavat sekä jalostuslaitokset lisäävät varsinkin paikallista liikennettä puunhankinta-alueilla. Elintarviketuotannon osalta Itä-Suomella on valtakunnallisten markkinoiden lisäksi merkittävää vientiä Venäjälle. Maatalouden kehittymisen ja tehostumisen myötä maatalouden suuryksiköitä syntyy kauemmas pää- väyliltä. Kaivokset laajentavat toimintaansa ja raaka- aineita sekä jalostettuja tuotteita kuljetetaan vesi-, rauta- ja maanteitse jalostuslaitoksille sekä satamiin.

Maito-, raakapuu- ja bioenergia- sekä kaivoskuljetukset ovat Itä-Suomelle tyypillisiä ja lisääntyviä kuljetuksia, jotka käyttävät vähäliikenteistä verkkoa, jonka kunto on viime vuosina heikentynyt hälyttävästi. Nykyisen hallituskauden perusväylänpidon lisärahoituksella ja korjausvelkaohjelmalla on saatu hillittyä liikenneverkon korjausvelan kasvua ja korjattua joitakin pahempia puutteita myös alempi asteisella verkolla. Sekä lisärahoitus että korjausvelkaohjelma ovat päätymässä ja vuoden 2019 talousarviossa perusväyläpitoon on osoitettu noin miljardi euroa, mikä on ollut normaali rahoitustaso edellisillä hallituskausilla. Liikenneverkon rahoitusta arvioinut parlamentaarinen työryhmä on esittänyt, että perusväylänpidon rahoitusta tulisi lisätä vuosi tasolla pitkäjänteisesti vähintään 300 miljoonalla eurolla, jolloin perusväylän pidon rahoitukseen käytettäisiin noin 1,3 miljardia. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien liitot pitävät parlamentaarisen työryhmän esitystä oikean suuntaisena ja esittävät perusväylänpidon rahoituksen pysyvää nostamista liikenneverkon kunnon turvaamiseksi.

Nopeat itäratayhteydet
Nopea itärata- Helsinki-Porvoo-Kouvola nopeuttaa Savon ja Karjalan radan junayhteyksiä yhdessä lentoradan kanssa. Matka-aika Kuopiosta ja Joensuusta Helsinkiin lyhenisi noin kolmeen tuntiin ja Helsinki-Pietari välillä matka-aika lyhenisi lähes tunnin. Kyseessä on hanke, joka vaikuttaa Suomessa miljoonan itäsuomalaisen yhteyksiin ja Pietari mukaan lukien 6 miljoonan ihmisen junayhteyksiin. Kolmen tunnin yhteydet edistävät itäsuomalaisten yritysten menestystä laajemmalla alueella, vähentävät liikkumisen kustannuksia, edistävät työvoiman liikkuvuutta ja vähentävät liikenteen aiheuttamia hiilidioksidipäästöjä. Itä-Suomen maakunnat esittävät, että raidelinjaukseen liittyvät selvitykset tulee käynnistää mahdollisimman pian ja sitä koskevat maankäytön varaukset on osoitettava Uudenmaan ja Kymenlaakson maakuntakaavoissa vähintään ohjeellisina linjauksina.

4.3 Savonlinna ja koko Saimaan alue Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2026 – Itä Suomen matkailun ja kulttuurihyvinvoinnin kärkihanke

Itä-Suomi nousuun tilaisuudessa 11.-12.10.2018 Rantasalmella Itä-Suomen maakunnat (Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Etelä-Karjala ja Pohjois-Karjala) yhdessä sitoutuivat esittämään ja tukemaan Savonlinnaa ja koko Saimaan aluetta Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2026. Hanke nostetaan Itä-Suomessa keskeiseksi matkailun ja kulttuurihyvinvoinnin kansainväliseksi kärkihankkeeksi. Hankehakemuksen ja selvitystyön laatiminen aloitetaan Itä-Suomen maakuntien yhteistyönä.

LIITE

ETELÄ-SAVON MAAKUNTAOHJELMAN TOTEUTTAMINEN 2019 - 2020

Liitteeseen on koottu sidosryhmäkeskustelujen kautta kirjattua yksityiskohtaisempaa sisältöä

HYVINVOIVAT IHMISET JA YMPÄRISTÖ

Etelä-Savo on **sujuvan arjen ja laadukkaan ympäristön** maakunta

Teeman vuosina 2019 ja 2020 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Vahvistetaan osallisuutta ja kulttuurihyvinvointia

- Varmistetaan kuntien ja uuden maakunnan selkeät yhdyspinnat hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen tehtävissä erityisesti kuntien ja kaupunkien merkitystä toimijoina korostaen. Tehdään Kuntaliiton koordinoimassa verkostoyhteistyössä yhdessä kuntien kanssa hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen juurruttamista rakenteisiin hyvinvointiennakointia hyödyntäen.
- Vakiinnutetaan nuorten vaikuttamismahdollisuuksia ja osallisuutta.
- Nostetaan keskiöön omaehtoisen kansalaistoiminnan ja järjestötoiminnan merkitys yhteisöllisyyden ja osallisuuden edistäjänä. Tuetaan yhteistyötä ja kumppanuusajattelua kuntien ja järjestöjen välillä.
- Kansalais- ja asukaslähtöinen hyvinvoinnin edistäminen nostetaan keskiöön kuntien ja maakunnan uudessa roolissa. Lisätään asukasosallisuutta juurruttamalla toimintamalleja pysyviksi toimintatavoiksi. Maakunnallinen osallisuusohjelma laaditaan.
- Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon-kärkihankkeen koordinoimana laaditun Etelä-Savon alueellisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman toimenpiteiden jalkauttaminen yhdessä maakunnan kulttuuri- ja hyvinvointitoimijoiden kanssa. Verkostomaisesti toteutettujen toimenpiteiden ja palvelumallien sekä käytännönkokeilujen tulosten pohjalta pyritään juurruttamaan taidetta ja kulttuuria osaksi hyvinvointipalveluiden arkea ja rakenteita.
- Viedään käytäntöön alueellisen hyvinvointiohjelman tavoitteita ja laaditaan toimenpideohjelma yhteistyössä sidosryhmien kanssa.
- Ylläpidetään laadukkaita vapaa-ajanpalveluja ja -rakenteita ja varmistetaan niiden saatavuus kaikille alueen asukkaille.
- Tuetaan hyvinvointia ja terveyttä edistävää aktiivista elämäntapaa varmistamalla liikuntapaikkojen kattavuus ja luomalla matalan kynnyksen liikuntamahdollisuuksia. Tuetaan elintapaneuvonnan juurruttamista ennakoivan terveyden edistämisen näkökulmasta.
- Edistetään hyvien väestösuhteiden kehittymistä. Hyvät väestösuhteet pitävät sisällään ajatuksen, että eri väestöryhmiin kuuluvat ihmiset elävät yhdessä suomalaisessa yhteiskunnassa ja luottavat toisiinsa lähtökohdista ja taustoista riippumatta. Keskeistä on, että asenteet ja vuorovaikutussuhteet vaikuttavat turvallisuudentunteeseen sekä kykyyn osallistua yhteiskuntaan.

Vahvistetaan ihmisten osaamista ja vastataan elinkeinoelämän osaamistarpeisiin

- Tiivistetään oppi- ja tutkimuslaitosten yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa.
- Kehitetään koulutuskenttää vastaamaan tulevaisuuden osaamistarpeisiin ja turvataan koulutusrakenteen toimivuus.
- Jalkautetaan Etelä-Savon koulutusstrategian tavoitteita ja toimenpiteitä.

- Panostetaan kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutustarjontaan sekä laadun parantamiseen tähtääviin toimenpiteisiin.
- Edistetään koulutusrakenteen toimivuutta tilanteessa, jossa kaikki kouluasteet ovat olleet kovien leikkauspaineiden alla:
    - huolehtimalla hallitusohjelmassa esitettyjen koulutukseen kohdistuvien säästöjen osalta siitä, että Etelä-Savossa säilyy kattava koulutustarjonta, joka palvelee alueen yrityksiä,
    - toisen asteen koulutuksen osalta on pystyttävä säilyttämään kouluverkko, jonka ansiosta nuori voi asua kotona (Esim. Juvalla on nuorten tilanne selvästi heikentynyt ESEDUN yksikön lopettaessa toimintansa),
    - ammatillisen koulutuksen reformin myötä "yritysten kasvu edelle" – koulutusvalikoima työvoimakoulutuksessa tulee selkeästi profiloitumaan työpaikoille ja työllistymiseen johtavaan koulutukseen. Tällöin korostuu työnantajien akuuttien osaamistarpeiden ennakointi yhteistyössä toimijaverkoston kesken,
    - työnhakijoiden osaamista kyetään jo tällä hetkellä nopeasti ja joustavasti kehittämään alueen oppilaitosten kanssa tehtyjä koulutusalakohtaisia työvoimakoulutuksen puitesopimuksia hyödyntäen, Työmarkkinoiden osaamistarpeisiin vastaaminen edellyttää yhä enemmän räätälöityjen yksilöllisten ratkaisujen toteuttamista,
    - panostamalla kasvu- ja rakennemuutosalojen koulutustarjontaan ja laadun parantamiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Poistuma eläkkeelle on mittavaa ja sen korvaaminen edellyttää myös perinteisten ammattialojen koulutuksen turvaamista.
- Työmarkkinoiden vahvistamiseksi:
    - edistetään heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymistä,
    - luodaan edellytyksiä ja kehitetään uudenlaisia ratkaisuja heikossa työmarkkina-asemassa oleville kohdennettaviin palveluihin työllistymisen edistämiseksi yhdessä kuntien, paikallisen elinkeinotoimen ja työvoimaviranomaisten kanssa,
    - selkiytetään Kelan, TE-palvelujen ja kuntien roolia työllisyyden hoidossa,
    - huolehditaan riittävä kansallisen työllistämisrahoituksen taso seuraaville vuosille (Määrärahatilanne vuosina 2017-2018 on hyvä, koska STM:n työttömyysturvan aktivointirahoitus on käytettävissä. Vuoden 2019 osalta tilanne on auki),
    - tuetaan maahanmuuttajien kotouttamista sekä työllistymistä,
    - tuetaan maahanmuuttajien asettautumista Etelä-Savoon sekä maahanmuuttajien matalan kynnyksen reittejä työelämään ja työllistymistä. On tärkeää, että kotoutumista tukeviin valmennus- ja koulutuspalveluihin päästään mahdollisimman nopeasti, koska se tukee alueelle kiinnittymistä,
    - edistetään työvoiman liikkuvuuden lisäämistä tukemalla kansainväliseen rekrytointiin liittyviä toimintamalleja erityisesti EURES-palveluja kehittämällä.
- Rakennemuutostilanteiden hoitamiseksi:
    - hyödynnetään valtakunnallisessa ESR-hankkeessa kehitettäviä uusia toiminta- ja palvelumalleja rekrytoivan ja irtisanovan yrityksen välillä.
- Kehitetään laadukkaita ja ajantasaisia opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä:
    - kehitetään uudenlaista, työelämälähtöistä opettajuutta,
    - kehitetään laadukkaita ja ajantasaisia opetussisältöjä, opetusmenetelmiä ja oppimisympäristöjä,
    - kehitetään kaikilla kouluasteilla uusia tapoja oppia ja opettaa ottaen huomioon teknologian suomat mahdollisuudet. Oppimisympäristöjen luomisessa panostetaan eri koulutusalojen yhteiskäyttöön soveltuvia ympäristöjä sekä yhteistyötä alueen yritysten kanssa,
    - profiloidutaan pilot alueeksi mm. hallitusohjelmassa esitettyjen oppimisympäristöjen kärkihankkeiden osalta mm. verkko-oppiminen.

Sujuvoitetaan ihmisten arkea

- Edistetään palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta: toteutetaan uusien ympäristöystävällisten liikennepalvelujen ja digitaalisten palveluiden kehittämishankkeita.
- Edistetään nopean itäratayhteyden toteuttamista Porvoo-Kouvola raidelinjaukseen tukeutuen yhteistyössä muiden itäsuomalaisten toimijoiden kanssa.
- Toteutetaan liikenteen vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkkoja.
- Edistetään matkaketjujen toimivuutta turvaamalla riittävät työssäkäynti- ja asiointiliikenneyhteydet.
- Edistetään Itä-Suomen liikennestrategian sekä seudullisten aiesopimusten ja vuosisuunnitelmien toteuttamista painopisteinä.
- Luodaan mahdollisuuksia liikkumistarvetta vähentävien sähköisten palveluiden, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon etäpalveluiden laajemmalle hyödyntämiselle.
- Pyritään turvaamaan riittävä julkisen liikenteen palvelutaso, joka mahdollistaa työssäkäynnin ja opiskelun lähipaikkakunnilla.

Edistetään tervettä korjausrakentamista ja uudisrakentamista sekä rakennuskannan uusiokäyttöä

- Panostetaan rakennetun ympäristön ylläpitoon, kestävään, kulttuuriarvot huomioivaan, korjausrakentamiseen, resurssinokkelaan uusiokäyttöön, uusiutumiseen sekä arvokehitykseen.
- Suunnitellaan ennakoivasti ja parannetaan rakennetun ympäristön laatua: homekorjaukset, viherympäristöjen kehittäminen, rakennusten hoitotoimet.
- Edistetään energiatehokasta vihreää ja älykästä rakentamista sekä puurakentamista.
- Konseptoidaan ja pilotoidaan uudenlaisia, vähähiilisyyttä edistäviä asunto- ja loma-asuntorakentamisen muotoja.
- Edistetään rakentamisen ja kokonaisten ympäristöjen elinkaarimalleja.
- Huomioidaan keskustojen kehittäminen kaupunkien ja kirkonkylien osalta.

Vaalitaan Etelä-Savon omaleimaisia luontoarvoja

- Edistetään Saimaannorppa ja kalastus-seurantaryhmän raportin sekä Saimaannorpan suojelustrategian toimenpidesuunnitelman mukaisia toimenpiteitä yhdessä paikallisen väestön ja tahojen kanssa.
- Parannetaan uhanalaisten kalakantojen elinympäristöjä ja vaellusmahdollisuuksia.
- Parannetaan metsätalouden vesiensuojelun tasoa kehittämällä paikkatietoon perustuvia suunnittelutyökaluja, tietoaineistoja sekä toimijoiden osaamista.
- Taajamien vedenhankinnan ja pinta- sekä pohjavesien laadun turvaamiseksi:
    - toteutetaan Etelä-Savon vesienhoidon toimenpideohjelmassa 2016-2021 suunniteltuja toimenpiteitä ja pohjavesien suojelusuunnitelmien toimenpiteitä erityisesti keskeisimmillä painopistealueilla yhteistyössä alueiden asukkaiden ja toimijoiden kanssa,
    - kehitetään vesienhoidon tiedonhankintaa ja toimenpiteitä hyödyntäen eri rahoituslähteitä ja hanketoimintaa,
    - edistetään vesihuollon varmuutta ja laatua sekä energiatehokkuutta parantavia toimenpiteitä.

ELINKEINO-
ELÄMÄN
KASVU JA
KANSAIN-
VÄLISTYMINEN

Etelä-Savo kasvaa **kansainvälisyydestä ja digitaalisuudesta**

Teeman vuosina 2019 ja 2020 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Kasvatetaan liiketoimintaa ja arvonlisää metsä, ruoka, vesi –tuotantoklustereiden kaikissa osissa

- Nostetaan metsien jalostusarvopohjaa kestävästi ja digitaalisesti toimialarajat ylittäen prosessi-, kone- ja teknologiateollisuudessa, rakentamisessa, matkailussa ja hyvinvointipalveluissa.
- Puhdas ja laadukas ruoka pellolta sekä metsästä kuluttajille: haetaan tuote- ja palveluerikoistumista (esim. puhtaus ja luomu), panostetaan ruokaketjun turvallisuuteen ja korkeaan laatuun, hyödynnetään paikallisuus voimavarana, panostetaan viestintään ja brändäykseen (esim. D.O. Saimaa -laatu- ja alkuperämerkki) sekä digitaalisiin liiketoimintamalleihin.
- Hyödynnetään puhtaan veden osaamista kemian- ja prosessiteollisuuden, monitoroinnin ja tietointensiivisen teknologiapalvelujen, elintarviketuotannon, matkailun ja hyvinvoinnin kehittämisessä.
- Luodaan vesiteknologian kehitys- ja palvelualusta, joka edistää uutta vientiliiketoimintaa.
- Tuetaan teollisuudesta tulleiden tarpeiden pohjalta teknologiateollisuuden uudistumista, uutta liiketoimintaa ja kansainvälistymistä (esim. digitalisointia, AR- ja VR-teknologioiden, tekoälyn, 3 D-tulostus ja resurssitehokkuuden lisäämistä).
- Panostetaan uusien kiertotaloutta tukevien biotaloustuotteiden valmistuksen ja palveluiden kehittämiseen.
- Kehitetään ravinteiden kierrätyksen ratkaisuja ja uutta liiketoimintaa.
- Edistetään puutuoteteollisuutta ja puurakentamista:
    - luodaan edellytyksiä laadukkaan puun tuottamiselle ja hyödyntämiselle terminaaliratkaisujen, sähköisten kauppapaikkojen ja metsätiedon avulla,
    - edistetään puutuoteteollisuuden sijoittumis- ja investointiedellytyksiä alueella mm. kaavoituksen ja maakunnan mahdollisuuksien esille tuomisen kautta,
    - kehitetään puun modifiointimenetelmiä, tavoitteena on lisätä yritysten mahdollisuuksia ottaa käyttöön nykyaikaisia puun muokkaus eli modifiointimenetelmiä, ja kehittää tätä kautta yritysten innovaatiotoimintaa,
    - luodaan yritysten tarpeita vastaavia koevalmistus-, tutkimus- ja testausympäristöjä, jotka vastaavat yritysten tarpeisiin tuottamalla nykyaikaista puun modifioinnin soveltavaa tutkimusta ja tuomalla yrityksille mahdollisuuden kehittää omia tuotteitaan ja prosessejaan,
    - haetaan yritysten tarpeista uudenlaisia puurakentamisen konsepteja, kuten esimerkiksi LVL-levytuotannon hyödyntämistä puurakentamisessa. (julkiset referenssikohteet, yhteistyö),
    - tuodaan ajantasaista tietoa alueen rakennuttajille, kaavoittajille, päättäjille.

- Edistetään ympäristö- ja ekotehokkuutta
  - etsitään uusia kaupallisia mahdollisuuksia ja kehitetään sekä syvennetään eri toimialojen (mm. bioenergiatoimijoiden ja teollisten toimijoiden sekä start-up yritysten) kestävää kehitystä tukevaa vientiprojektiosaamista.
- Panostetaan metsävarojen kestävään hyödyntämiseen ja maaseutuelinkeinojen kehittämiseen
  - parannetaan puuraaka-aineen markkinoille tuloa sekä kestävää metsien hoitoa mm. kehittämällä metsien tilarakennetta, sähköisiä palveluita ja metsävaratietojen hyödyntämistä sekä edistämällä metsänomistajien sukupolvenvaihdoksia, yrittäjämäistä metsätaloutta ja metsänomistajien taloudellista ajattelua.
- Kehitetään metsätalouden toimenpiteiden tuottavuutta ja kustannustehokkuutta
  - kehitetään tieinfrastruktuuria mm. selvittämällä puuterminaalitarpeet, koostamalla yksityisteistä ja niiden kunnosta avoin tietokanta sekä aktivoimalla tiekuntia,
  - edistetään sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää metsien käyttöä parantamalla metsätalouden toimijoiden osaamista eri-ikäisrakenteisen metsän käsittelyssä erityisesti maisemametsien, vesiensuojelun ja virkistyskäytön kohteissa,
  - kehitetään metsätalouden menetelmiä erityisesti rannoilla niin, että matkailun vaatimat maisema yms. seikat tulevat huomioiduksi,
  - turvataan alan koulutus sekä työvoima- ja yrittäjäresurssien riittävyys sekä kehitetään toimijoiden osaamista mm. kustannustehokkaiden palvelukokonaisuuksien hallinnassa,
  - kehitetään kasvullista lisäämistä laadukkaan taimimateriaalin tuottamiseksi eri käyttötarkoituksiin,
  - edistetään metsästä saatavien raaka-aineiden (sienet, marjat, erikoiskeruutuotteet kuten koriste- ja käsityömateriaalit, rohdokset, metsäteollisuuden sivuvirrat) monipuolista hyödyntämistä mm. selvittämällä keruutuotteiden ns. puhtausanalytiikkamahdollisuudet ja luomusertifiointi-mahdollisuudet.
- Kehitetään maatalouden rakennetta edistämällä investointeja ja sukupolvenvaihdoksia.
- Edistetään maaseutuelinkeinojen kilpailukykyä erityisesti matkailun, metsätalouden ja palvelualojen kehittämistä koskeviin kehittämishankkein.
- Kehitetään maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden sekä luonnontuotealan jalostusta vastaamalla erityisesti luomu- ja lähi- sekä puhtaan ruuan kasvavaan kysyntään.
- Tuetaan maaseutuelinkeinojen uusien mikro- ja pienyritysten perustamista ja edistetään toimivien yritysten kasvua ja kilpailukyvyn kehittämistä.
- Luodaan hanke- ja yritystuin edellytyksiä vientiin suuntautuvien elintarvikeyritysten kehittymiselle.
- Edistetään puunjalostukseen ja metsiin liittyvän liiketoiminnan kehittymistä.
- Maaseutuohjelman toimenpitein vähennetään maatalouden ylikuormitusta sekä ylläpidetään maatalousympäristöjen luonnon monimuotoisuutta.

Parannetaan yritystoiminnan edellytyksiä vastata toimintaympäristön muutoksiin

- Memory Campus: edistetään kansallisen arkisto- ja kirjastotoimialan osaamispalvelu- ja logistiikkakeskuksen, Memory Campuksen toimintaa Mikkelissä. Memory Campusta kehitetään digitoinnin ja konservoinnin valtakunnalliseksi keskukseksi, joka houkuttelee yrityksiä Suomesta ja kansainvälisesti.
- Kalevankankaan kehittämisalusta: edistetään hyvinvointi- ja liikuntaosaamiseen pohjautuvan liiketoiminnan ja yrittäjyyden alueellista edistämistä.
- Ylläpidetään ja kehitetään alueen yrityspalveluja: digitaalisuus, sukupolven- ja omistajavaihdokset, kansainvälistyminen ja verkostoituminen sekä Invest in-toiminta.
- Syvennetään eri toimialojen vientiosaamista.

- Ylläpidetään ja kehitetään kysyntää vastaavaa maakuntakaavoitusta, kuntakeskusten yleiskaavoitusta, liikennesuunnittelua ja tonttipalveluketjua kokonaisuutena sekä päivitetään kuntien maankäyttöpoliittiset ohjelmat ja tehostetaan suunnittelua.
- Edistetään asukas- ja yrityslähtöistä kaupunki- ja taajamakeskusten sekä palvelurakenteen kehittämistä, uusiutumista ja kokeilukulttuuria.
- Keskusten elinvoimaisuuden tukemiseksi edistetään monipuolista matkailu- ja vapaa-ajan rakentamista rantojen lisäksi myös matkailukeskuksiin ja taajamakeskuksiin.
- Edistetään Itä-Suomen liikennestrategian sekä seudullisten aiesopimusten ja vuosisuunnitelmien toteuttamista: elinkeinoelämän kuljetusten kannalta tärkeiden teiden liikennöitävyyden turvaaminen, kuljetusten toimivuus ja kustannustehokkuuden parantaminen.
- Panostetaan nopeiden tietoliikenneyhteyksien ja -palvelujen kehittämiseen sekä kehitetään ja kokeillaan rohkeasti liikkumista ja kuljetuksia helpottavia uusia liikennepalveluja ja reaaliaikaista tietoa hyödyntäviä mobiileja palveluja.
- Korostetaan perusväylänpidon ja korvausvelan hoitamisen merkitystä sekä edistetään niiden toteuttamista.
- Edistetään priorisoitujen väylähankkeiden toteuttamista ja hyödyntämistä elinkeinoelämässä: vt5 Mli-Juva, Slinnan lentoliikenteen turvaaminen, Savonradan nopeuden nostaminen.
- Edistetään tulevaisuuden väylähankkeita: nopeat itäradat, vt5 Hurus-Hietanen, vt13 Ristiina-Lranta, Saimaan kanavan parantaminen ja Parikkalan rajanylityspaikka.

Vahvistetaan yritysten kilpailukykyä, uusiutumista ja kasvua

- Lisätään yritysten myynti- ja markkinointiosaamista sekä tuetaan yritysten avainhenkilöiden osaamista (markkinointi, kansainvälisyys ja liiketoiminnan kasvuosaaminen).
- Mikro- ja pienyritysten sekä yksinyrittäjien osalta vahvistetaan digiosaamista ja verkostoitumista.
- Panostetaan yrittäjäksi aikovien ja toimivien yrittäjien liiketoiminta – ja innovaatio-osaamiseen.
- Kannustetaan yrityksiä hakemaan uusia vähähiilisiä ja yhteiskuntavastuullisia ratkaisuja ja innovaatioita toimialasta riippumatta uuden liiketoiminnan kasvun lähteinä.
- Panostetaan yritysten kansainvälisen kilpailukyvyn sekä kansainvälisten verkostojen lisäämiseen.
- Edistetään Venäjä raja-alueyhteistyötä ja kansainvälistä kaupankäyntiä.
- Parannetaan yritysten digitaalisuuden hyödyntämistä.
- Edistetään toimialarajat ylittävää matkailun liiketoiminnan kehittämistä ja kasvua.
- Vahvistetaan työvoiman liikkuvuutta, saatavuutta, osaamisen kehittämistä ja toimivia liikenneyhteyksiä.

MATKAILU JA VAPAA-AIKA

Etelä-Savo **kansainvälistää**
Saimaan matkailua

Teeman vuosina 2019 ja ~~2020~~ edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Hiotaan ja kirkastetaan Saimaa kansainväliseksi kestävän matkailun helmeksi ylimaakunnallisella yhteistyöllä

- Haastetaan ja sitoutetaan alueen toimijat laaja-alaisesti yhteisen Saimaa-tarinan luomiseen ja jakamiseen.
- Tuetaan Geopark -statuksen saamista Saimaalle yhdessä Etelä-Karjalan kanssa.
- Edistetään Saimaan ja alueen kansallispuistojen tunnettuutta.
- Yhdessä Itä-Suomen maakuntien ja kaupunkien kanssa käynnistetään valmistelu Savonlinnan saamiseksi Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2026.
- Vahvistetaan Saimaan ja Lakeland –alueen toimijoiden matkailuyhteistyötä.
- Vahvistetaan Lake Saimaa - Purest Finland -brändin mukaisesti alueen kestävää matkailua ja kehitetään alueesta kestävän matkailun mallialue:
  - toteutetaan yhteistyötä tuotekehityksessä, paketoinnissa ja mm. kiertomatkatuotteissa,
  - toteutetaan yhteistyötä kansainvälisessä markkinoinnissa ja viestinnässä,
  - vahvistetaan kansallispuistojen, Geopark - ja luontokohteiden yhteistyötä alueen luontomatkailun kehittämiseksi.
- Vahvistetaan kansainvälisen matkailuliiketoiminnan osaamista.

Kehitetään vastuullista matkailua ja vapaa-ajan asumista puhtaassa järviluonnossa ja sitä tukevaa kulttuuritarjontaa ja -palveluita

- Parannetaan kestävän luontomatkailun ja virkistyskäytön mahdollisuuksia sekä vahvistetaan vastuullisen matkailun osaamista ja viestintää: metsätalouden ja loma-asumisen sekä luontomatkailun välinen vuorovaikutus.
- Kehitetään Saimaata premium-matkakohteena
  - panostetaan laatuun, asiakaskokemukseen, palveluun, vieraanvaraisuuteen ja puhtauteen, jotka ovat kilpailuvalttejamme.
- Edistetään Geopark Saimaan kehitystä
  - toteutetaan luonto-opaskoulutusta niin geokohteiden, muiden luontokohteiden kuin koko Saimaan alueen opastustarpeisiin,
  - sitoutetaan alueen asukkaita, yrittäjiä ja kolmatta sektoria geopark-viestijöiksi.
- Ylläpidetään ja kehitetään alueen elävää kulttuuriperintöä, tapahtumia ja kulttuuripalveluita matkailun ja vapaa-ajan asutuksen vetovoimatekijöinä.

Tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi kansainvälisiksi matkailutuotteiksi ja -palveluiksi

- Vahvistetaan asiakaslähtöistä tuotekehitystä ja sen osaamista.
- Kehitetään lähi- ja luomuruokatuotantoon perustuvaa ruokamatkailua
- Tuotteistetaan neljä vuodenaikaa, metsä, järviluonnon antimet ja elämäntapamme myytäviksi tuotteiksi ja palveluiksi
    - hiljaisuus, rauha, pimeys, harmaus, puhdas vesi, puhdas ilma, puhdas ruoka, luonnossa oleilu, rentous matkailutuotteiden valtteina,
    - hyödynnetään järvikalaa monipuolisesti niin ruoka- kuin kalastusmatkailussa.
- Helpotetaan tuotekokonaisuuksien paketointia, myyntiä ja ostamista.

Vastataan vapaa-ajan asukkaiden kaupallisten palvelutarpeiden muutoksiin ja kysynnän kasvuun

- Selvitetään vapaa-ajan asukkaiden palvelutarpeiden ja -tarjonnan vastaavuutta.
- Huomioidaan vapaa-ajan asukkaat ja osa-aikakuntalaiset alueen kulttuurisena, sosiaalisena ja taloudellisenakin vahvuutena ja voimavarana.
- Sovitetaan yhteen eri toimijoiden rooleja ja tavoitteita.
- Toteutetaan vapaa-ajan asukkaille kohdennettua markkinointia ja otetaan heidät mukaan yhteisölliseen kehittämiseen.

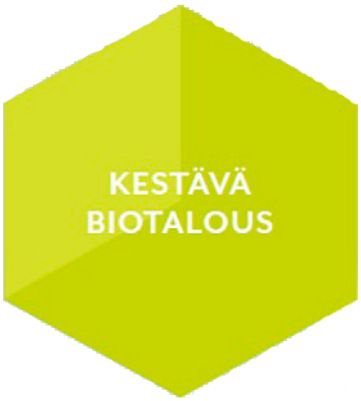

Etelä-Savo synnyttää biotalouteen **uutta liiketoimintaa ja innovatiivisia, kestäviä toimintamalleja**

Teeman vuosina 2019 ja 2020 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Tuotteistetaan metsä, ruoka ja vesi korkean lisäarvon biotaloustuotteiksi ja -palveluiksi (vihreä biotalous, sininen biotalous)

- Metsä: panostetaan uusien kiertotaloutta tukevien biotaloustuotteiden valmistukseen ja palveluihin.
- Ruoka: ruokaklusterin sivuvirrat, tuotteistus, hävikkiruoka, ruoantuotannon kiertotalous.
- Vesi: veden eri olomuodot ja veden kemia.
- Vesiteknologian ja -turvallisuuden pilotointiympäristön kehittäminen: tuetaan ympäristövalvonnan ja monitoroinnin uusien ratkaisujen ja liiketoiminnan kehittämistä.
- Biotaloustuotteet ja kaupallistaminen: Biohiilin erilaisten käyttökohteiden edistäminen (energia, maanparannus, viherrakentaminen, vedenpuhdistus).
- Hyödynnetään energiajätemahdollisuuksia, mm. mekaanisen puunjalostuksen sivutuotteet.

Luodaan ja vahvistetaan kestäviä toimintamalleja biotalouden edistämiseksi

- Pilotoidaan uusia toimintakonsepteja.
- Edistetään tuotekehityksen, jakelun ja markkinoinnin verkostojen syntymistä.
- Synnytetään bio- ja kiertotalouden verkostoja ja toimintamalleja, esim. EcoSairilan ja Savonlinnan Kuitulaboratorion kampus.
- Luonnonvarojen kestäväksi hyödyntämiseksi panostetaan metsäenergian ja muun uusiutuvan energian käytön lisäämiseen ja saatavuuteen tähtääviin maankäytön ja liikenteen kehittämistoimenpiteisiin.

Edistetään uusiutuvaa energiantuotantoa

- Edistetään energiapuun saatavuutta.
- Kehitetään metsäbiomassan tuotanto- ja korjuuketjun toimijoiden kykyä vastata uusien biomassan käyttäjien kuten biojalostamot nopeasti kasvavaan raaka-ainetarpeeseen. Lisäksi edesautetaan kustannustehokkaiden korjuu ja kuljetusmenetelmien ja toimintamallien käyttöönottoa.
- Edistetään hiilivapaiden energiamuotojen (aurinkoenergia, tuulivoima) kehittämistä, investointeja ja käyttöä.
- Kehitetään uutta metsäbiomassan jalostusta ja markkinapotentiaalia.
- Edistetään hajautetun tuotannon energiaratkaisuja.
- Edistetään hajautettua uusiutuvan energian tuotantoa ja jakelua.
- Mahdollistetaan uusien teollisten biotalousinvestointien syntymistä Etelä-Savoon.

ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN JA INNOVAATIOT

Etelä-Savo luo **ketteriä innovaatioita** strategisilla kärkialoilla

Teeman vuosina 2019 ja 2020 edistettävät keskeiset toimenpiteet:

Etelä Savon älykkään erikoistumisen ja innovaatiotoiminnan kehittämisen tavoitteena on luoda kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä osaamiskeskittymiä, joilla on tarjota nopeasti kaupallistettavia ratkaisuja seuraavilla älykkään erikoistumisen aloilla:

Metsä – Metsäbiomassan uudet tuotteet ja tuotantoprosessit

- Edistetään laadukkaan metsänviljelyaineiston jalostusta, tuotantoa ja kaupallistamista.
- Panostetaan eri ainesosien tutkimukseen ja kaupalliseen hyödyntämiseen.
- Lisätään puun koko arvoketjun täysimääräistä hyödyntämistä huomioiden vähähiilisyys.
- Kehitetään ja kaupallistetaan puurakentamisen uusia materiaaleja.
- Tuetaan puun komponenttien erottamista ja jalostamista korkean jalostusarvon uusiksi tuotteiksi.
- Tuetaan uusien kuitutuotteiden ja -prosessien kehittämistä.
- Edistetään hajautetun energiantuotannon ja biopolttoaineiden käyttöönottoa.

Vesi – Puhtaan veden teknologiat ja konseptit

- Panostetaan uusien innovatiivisten vedenpuhdistus- ja käsittelymenetelmien kaupallistamiseen.
- Edistetään arvokomponenttien, haitta-aineiden ja ravinteiden erottamista, talteenottoa ja jälleen hyödyntämistä.
- Tuetaan ympäristön ja prosessien monitoroinnin uusien kaupallisten sovellutusten kehittämistä.
- Panostetaan materiaalitehokkuuden ja kierrätyksen laaja-alaiseen edistämiseen.
- Edistetään ympäristöanalytiikan kehittämistä ja kaupallistamista.

Ruoka – Ruokaketjun puhtaus ja turvallisuus

- Kehitetään ja kaupallistetaan lähiluomun tuote- ja tuotantoinnovaatioita.
- Edistetään puhtautta, korkeaa laatua ja kestävää tuotantotapaa korostavien ratkaisuiden kehittämistä.
- Panostetaan uusiin logistiikka- ja jakeluratkaisuihin sekä verkostoimaisiin liiketoimintamalleihin.
- Lisätään älykkäiden ja ekologisten pakkausten kehittämistä koko tuotantoketjussa.
- Panostetaan ruuan alkuperän jäljitettävyyden parantamiseen, tuotanto-, jalostus- ja logistiikkaprosessien osalta.
- Lisätään ruokaturvallisuutta parantavien palveluinnovaatioiden kehittämistä.

Kaikilla älykkään erikoistumisen aloilla toteutetaan seuraavia toimenpiteitä:

- Etelä-Savosta edelläkävijä – kannustetaan TKI-toimijoita uuteen edelläkävijyyteen ja rohkeisiin pilottiavauksiin – synnytetään menestyksen kasvukierre.
- Vahvistetaan globaalisti verkostoituneita innovaatioalustoja sekä teknologia-, prosessi- ja tuoteinnovaatioiden syntyä tukevia toimintoja.
- Tuotteistetaan palveluinnovaatioita (liiketoimintainnovaatiot, digitaalisuus)
- Kehitetään valmiuksia ja edistetään yksityisiä ja T&K –investointeja ÄEO-strategian painopistealoille. Hyödynnetään kansallisia verkostoja investointien saamiseksi maakuntaan. (www.investinland.fi)
- Digitalisaation tuomien kehitysmahdollisuuksien hyödyntämistä Metsä-Vesi-Ruoka ÄES-toiminnassa.
- Lisätään yhteistyötä Itä- ja Pohjois-Suomessa elinkeinojen murroksen haasteisiin ja mahdollisuuksiin vastaamisessa maakunnan älykästä erikoistumista tukien. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat ovat mukana Elinkeinot murroksessa -pilotissa, jonka puitteissa vuonna 2018 valmistuvaa strategiaa jalkautetaan toimintaan vuosina 2019. Pilotin avulla Euroopan komissio etsii eurooppalaisten alueiden elinkeinojen kehittämiseen uusia toimintatapoja, joilla edistetään kasvua ja työllisyyttä. Keskiössä on älykäs erikoistuminen ja erilaistuminen, jota tehdään organisaatiorajoja ylittävällä yhteistyöllä. Elinkeinot murroksessa (ELMO)-pilotin avulla on suora mahdollisuus lisätä maakuntien tunnettavuutta ja tuoda esille koko alueen kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia EU:n suuntaan. Samalla luodaan yhteistä itä- ja pohjoissuomalaista imagoa. Itä- ja Pohjois-Suomen huippukokous korostaa että Itä- ja Pohjois-Suomen mukanaolo pilotissa on merkittävä tunnustus Euroopan komissiolta alueella tehtävälle kehittämistyölle ja kutsuu myös Suomen kansalliset ministeriöt mukaan pohtimaan tulevaisuuden haasteiden ratkaisuja Itä- ja Pohjois-Suomen alueiden sekä Euroopan komission ja OECD:n kanssa.

ETELÄ-SAVON
MAAKUNTALIITTO

ISBN 978-952-5932-53-9
ISSN 1455-2930